

נשים. הלכות סוטה פ"ד

הזהרת וכו' אם כסף דלפיכתי... תחת אהיו שאם ויתרה תחת אהיו ה"ו אמורה עליו. וכן אם גורשה והזהרה בגלגל עליה שלא ויתרה תחתיו

ואם שבת ואם עבר וקרא לה וכו' ויהי זה קצרו... וכן תחת אהיו שאם ויתרה תחת אהיו ה"ו אמורה עליו. וכן אם גורשה והזהרה בגלגל עליה שלא ויתרה תחתיו

פ"ב נאם כי דרו טורה כ"כ דלמח קדמה אם... ר"מ אלסמל... וכן פ"ג אין מהלך דלמח קדמה אם

פ"ב נאם כי דרו טורה כ"כ דלמח קדמה אם... ר"מ אלסמל... וכן פ"ג אין מהלך דלמח קדמה אם

ובדרך בורה ואחרה כדי להזהרה בדרך... ופוקד דרכיהו המיד עד שידע שהן שלמין

ובדרך בורה ואחרה כדי להזהרה בדרך... ופוקד דרכיהו המיד עד שידע שהן שלמין

סליקו להו הלכות סוטה וגמר ספר נשים בסיעתא דשמאי. ומיין פרקו חמישים ושלשה פרקים. הלכות אישות עשרים וחמשה פרקים. הלכות יבום וחליצה ששנה פרקים. הלכות נערה בתולה שלשה פרקים. הלכות סוטה ארבעה פרקים.

בשנה למלך

אם רוע אלה למידי נפיק. דוקא למדי הנפלה... כל יום עשרים ושלשה פרקים. הלכות יבום וחליצה ששנה פרקים.

סליקו להו הלכות סוטה

ברב הראב"ד כל מי שיש לו אשה... וכן פ"ג אין מהלך דלמח קדמה אם

סליקו הלכות סוטה

תשובות דשייבי להלכות אישות

אין דליקו קדום לאו חוק לא קדושה לנח... ותחת אהיו שאם ויתרה תחת אהיו ה"ו אמורה עליו. וכן אם גורשה והזהרה בגלגל עליה שלא ויתרה תחתיו

אשכול תימן וכו'

⑥ Adret, Solomon ben Abraham

ספר

שאלות ותשובות

הרשב"א

חלק ראשון

[כרך ב']

חיברו האדם הגדול בענקים, שושנת העמקים, סיני ועוקר הרים, כבודו בדור דורים. מנחת שמן בלולה, מאור הגולה

רבינו שלמה בן אברהם בן אדרת ז"ל

שאל ותשובות של המלך שלמה בעטרה שעטרה בנופך ספיר וכל אבן יקרה, משם רועה אבן ישראל ולכל בני ישראל יהיה אור במושבותם

נדפס פעם ראשונה בכולניא שנת רצ"ט ועתה יצא לאור בהדפסה חדשה, באותיות מאירות עינים מוגה ומדוייק ע"פ כתבי יד ודפוסים ישנים בתוספת אלפי מראי מקומות ומפתחות מפוסק ומקוטע בצורה חדשה אשר לא היה עדיין כבושם הזה

שנת חשמ"ט לפ"ק
מכון תפארת התורה
פעיה"ק ירושלים תובכ"א

כתב עוד שמעתי משם הגאון ז"ל בתשובה, והביא ראייה ממה ששינונו [כתובות נא, א] חלתה חייב לרפאתה. ואם אמר הרי גיטה וכתובתה תרפא את עצמה רשאי לומר הרי גיטה וכתובתה, אבל שלא בכתובתה אינו רשאי. ואם לא קבל עליו את הדין מנדין אותו.

תשעו

נכפל במיוחסות ס"י כח

נשאל עוד, שטר שנקרע קרע שאינו של ב"ד נבי"ב קסח, בן, מי נחוש שמא קרע בית דין היה בו וזה נמל סביבותיו עד שנראה כנקב.

והשיב הדבר נראה בעיני דכל ששטרו בידו ויכול לקיימו הרי הוא בחזקתו עד שנראה בו קרע של בית דין המעיד שקרעוהו. ותחלתו כשר ולא יצא מחזקתו עד שנודע במה. ובתוספתא נבי"ב פ"א ה"ו, גיטין פ"ו ה"י תניא הנקוב ונעשה ככברה כשר, אלמא נקב כשר. ונראה שאין הפרש בין נקבים קטנים לגדולים. ואין אומר קרוע קרע בית דין היה עד שנראה כנקוב.

תשעז

נכפל באריכות בח"ג ס"י תיב

נשאל עוד, זה עשר שנים קיימו הקהל עליהם חוב. ועכשו יש עליהם לפרוע ונשתנה הפסק בנתים, מקצתם אומר שיש לפרעו עכשו לפי הפסק הראשון, ומקצתם אומר לפי הפסק של עכשו. הדין עם מי.

והשיב מנהג ידוע כמו בארצות הללו שלעולם הולכין אחר הפסק דהשתא, הילכך הכל הולך אחר המנהג. אבל מן הדין ודאי הולכים אחר הפסק הראשון. כמו שהיו חייבין חוב בעלמא בשתוף ולוו מאחר ופרעו לזה, שעכשו יפרעו כל אחד ואחד לפי מה שהיה חייב באותו זמן שלוו מזה אך בשעה שזקפוהו. ואפילו היה עשיר והעני יפרע אפילו מגלימא דעל כתפיה.

תשעח

כתב עוד, ולענין מה ששאלת באשה שנשאת והתנתה עם הבעל שיכתוב שיעור לאחר שאינו יורש שלה.

הדבר פשוט שהיורש יכול לערער. שהיא שהביאה הנדוניא מדנפשה אלו רצתה למחול לו על השיור ושלא יתחייב בו לשום אדם הרשות בידה ומעכב. ומ"מ צריך הבעל שתודה היא בפני עדים שבמצותה נתחייב אותו שיור, שאם לא כן יכריחה היורש ויאמר כי מדין המנהג הוא חייב לו. שזה כאותן של דרישת הדיוטות שלא כתב (במי) [נמין שכתב. והעדים כותבין לו מדעת שהעידו לו כן בבית דין. ובית דין כותבין לו שטר קבלת עדות וזהו פשוט.

תשעט

נכפל לקמן ס"י אלף קצא וח"ה ס"י צג

השיב עוד, בגט שהוא כתוב משק"א שהוא כשר. שהרי בתוספתא [גיטין פ"ו ה"י] הכשירו אף כשכתבו בחמשה לשונות. ואף על פי שהר"מ במז"ל [גירושין פ"ד ה"ח] נראה שגורס שם פסול הני מילי בהוא ועדיו בחמשה לשונות, הוא בחמשה ועדיו בלשון אחר או בהפך כשר. וכן יש ראייה בהמביא תניין [גיטין יט, ב] גבי שטרא פרסאה דחתימי עלה סהדי ישראל.

וסרגול אינו צריך דלא הצריכו סרגול אלא בספרי הקדש ואי נמי בכותב ג' תיבות או ארבע מן הכתובים [גיטין ו, ב] הא בעלמא לא. דבגט חליצה שכותבין בו מאן יבמי ולא חפצתי לקחתה [יבמות קו, ב] הוא שמסרגלין, הא בשאר גיטי נשים לא. ומשום דכתב ספר ההוא לספור דברים דעלמא הוא דאתא. וגם זיונין לאותיות אינו צריך דאפילו בכתיבת משק"א כשר.

ראה במיוחסות ס"י קכב

תשפ

נכפל באריכות לקמן ס"י אלף קצג

והשיב עוד, בשנים שהיו עומדים אחרי גדר בית אחד, ושמעו שאמר ראובן ללאה התקדשי לי באתרוג אבל לא ראו נתינה ממש, ואפילו ראו האתרוג יוצא מתחת ידה אין כאן חשש של כלום. ואפילו היא מודה שלקחתו לשם קידושין דעדות ראייה דידיעה בעיא ממש. L

תשפא

נכפל באריכות בח"ג ס"י תיא

שאלת אם יכולין להחרים הקהל שלא בפני כל היחידים.

בפני זה ונמצאת עדותן מכוונת. ודברים אחרים, שהם לא הזמין ראובן המקדש להעיד, אלא שראו אותו נכנס לבית שאותה האשה שם ואתרוג בידו, ואחורי העדים אל פתח הבית. ושמעו שראובן זה אמר ראי אתרוג זה אני נותן לך לקדושין. ולא ראו שום נתינה בעולם מידו לידה. וכשיצא אותו ראובן מהבית ראה אחד מאלו העדים האתרוג ביד נערה אחרת שהיתה אתה בבית. ושמע עד זה שאמרה האשה לאחותה בעלת הבית ראי מה אמר זה. ואחר שנחקרה עדותן של עדים בבית דין כמו שנזכר, כתבו בית דין לאשה שטר מעשה בית דין שאין שום חשש של קידושין בדבר זה, והתירוה לינשא. הודיעני אם דנו יפה לפי עדותן של עדים אם לא.

תשובה יפה דנו ויפה התירו, ואיני רואה לפי עדותן של עדים שום חשש בדבר זה. וכבר ידעת שהמקדש שלא בשני עדים אפילו שניהם מודים אינה מקודשת. דילפינן דבר דבר מממון [קידושין סה, ב] כלומר מדבר של ממון שבמקום הכחשה. והילכך אפילו שמעו שהוא אמר אתרוג זה אני נותן לך לקידושין והיא שותקת, אין כאן בית מיחוש, איפשר שלא קבלתהו. ולא עוד אלא אפילו ראינו אתרוג יוצא עכשו מתחת ידה והיא מודה שקבלתו מידו ולשם קידושין, איני רואה בו חשש קידושין. שאין כאן ראייה אלא כעין ידיעה, ולגבי קידושין עדות ראייה וידיעה בעינן. ותדע לך דאפילו גבי ממון שהעדו מתקיימת בו בידיעה בלא ראייה ובראייה בלא ידיעה. ואמרין ראייה בלא ידיעה כיצד, מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני יבאו ויעידו, אפילו הכי קאמר אם הלה טוען במתנה נתנם לי נאמן ופטור. וכדאמר רב המנונא בפרק שבעות העדות [שבעות לז, ב] אלמא במכחיש ככענין זה פטור. ואין ראייה בלא ידיעה חייב אלא בשטען לא היו דברים מעולם ומשום דהוחזק כפרן. ולגבי קידושין עדות ממש כענין והודאת שניהם כמי שאינה. אם כן לעולם אינה מקודשת אלא במקום שיש עדים גמורים שאינן יכולין להכחישן. כל שכן כאן שהיא שותקת, וכשהיא מודה עכשו מדין הודאה אתה בא לאסרה אל תאסרנה. סוף דבר איני רואה בזה שום חשש לפי עדותן של עדים והרי היא מותרת לכל אדם ואפילו לכהנא רבא.

אלף קצד

שאלת בהא דאמרין בפרק כיצד ניבמות ים, [א] תניא כוותיה דרב פפא ותיובתא דרבי

ארצות הגוים. וגם ר"ת ז"ל [כתובות סג, ב ד"ה אבל] הרחיק את הדבר מאד. וגם בטוענת השמים ביני לבינו נדרים צ. בן כלומר שהוא מרוחק ממנה כמו שהשמים מרוחקים מן הארץ אין כופין להוציא, אלא כשבאה מחמת טענה שתטעון בפירוש בעינא חוטרא לידי ומרא לקבורה, הא לאו הכי לא, שהאיש מצווה על פרייה ורביה אבל האשה אינה מצווה, וכדאיתא ביבמות בפרק הבא על יבמתו [סה, ב]. ואמרין בכתובות בפרק אע"פ [סד, א] אמר שמואל כותבין איגרת מרד על ארוסה ואין כותבין איגרת מרד על שומרת יבם. ואקשינן והא תניא אחת ארוסה ואחת נשואה ואפילו נדה ואפילו חולה ואפילו שומרת יבם. ופרקינן לא קשיא כאן שתבע הוא כאן שתבעה היא, דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל תבע הוא נזקקין לו, תבעה היא אין נזקקין לה. ואקשינן מאי שנא ארוסה ומאי שנא שומרת יבם אי בבאה מחמת טענה דאמרה בעינא חוטרא לידה ומרא לקבורה, לזו ולזו כותבין. ואי בשלא באה מחמת טענה, אמרין לזו ולזו מאי איכפת לך לא מיפקדת אפריה ורביה. והכי נמי איתא ביבמות סוף פרק הבא על יבמתו [סה, ב]. אלמא דוקא בבאה מחמת טענה, הא לאו הכי לא.

ומיהא נמי משמע דאפילו באה מחמת טענה, אין כופין אותו בשוטי לגרש אלא שכותבין עליו איגרת מרד, ומוסיף לה על הכתובה. וכמו ששינונו שם [כתובות סג, א] וכן המורד על אשתו מוסיפין לה על כתובתה שלשה דינרים בשבת, רבי יהודה אומר שלשה טרפעיין. ומיהו יוציא ויתן כתובה דקא אמרין, אומרים לו להוציא ואם רצה להוציא יוציא ויתן כתובה. ואם לא רצה להוציא אין כופין להוציא, שאין כופין אלא לאותן השנויים במשנת המדיר [שם עז, א] מוכה שחין וחבריו. וכן מי שנשא את הפסולות לו וכמו שאמרו [שם] אין מעשין אלא לפסולות. וכן מי ששהה עם אשתו עשר שנים ולא ילדה, ואין לו בנים מאשה אחרת, ומשום פריה ורביה כדאיתא ביבמות [סד, א]. אבל כאן אין כופין להוציא בשוטי אלא בגביית כתובתה, כלומר שכופין אותו ליתן לה כתובתה עכשו, ואם לא רצה והוא מורד, מוסיף והולך.

אלף קצג

נכמל בקיצור לעיל סי' תשס

שאלת אשה שיצא עליה קול חשש קדושין שקדשה ראובן. והזקקו בית דין לענין, ובאו לפני העדים שיצא הקול שהיו עידי הקידושין. וחקרו הבית דין את העדים זה שלא

בית המדרש... (Introductory text about the school's location and history)

בית המדרש

בית המדרש... (Detailed text about the school's activities and curriculum)

בית המדרש

בית המדרש... (Text about the school's financial situation and fundraising efforts)

בית המדרש

בית המדרש... (Text about the school's future plans and goals)

בית המדרש

בית המדרש... (Text about the school's community involvement and outreach programs)

בית המדרש

בית המדרש... (Text about the school's administrative structure and staff)

בית המדרש... (Main body of text, likely a letter or report, starting with 'בית המדרש...')

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Main body of text, likely a letter or report, starting with 'בית המדרש...')

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

בית המדרש... (Continuation of the main body of text)

ספר קצות החשן

והוא
ביאור נכבד ויקר, אשר איזן וחיקר,
הרב המובהק החכם השלם
מוהר"ר ארי' ליב שיץ בהמנוח מוהר"ר יוסף הכהן ולה"ה
צדיק תמים היה בדורותיו.
על שריע חו"מ ישא מדברותיו.
תלתלים סדורות קוצותיו.

חלק ראשון
סימנים א - קלב

יצא לאור לראשונה בלמברג בשנת תקמ"ח
ועתה יוצא לאור בסדר חדש באותיות מאירות עינים
מונה מדפוס ראשון עם תיקונים, מראי מקומות ומפתחות
ועוד מעלות רבות כמפורט במבוא

ידידי וירושלים הוציאו
שנת התשנ"ח לפ"ג

ז' החוש' א"ש אס ל' חבירו י"ט צ"ד' להחזיר בעדים

מיוצא דרבה בר נתן בלא רבה בר נתן מיקשי יטול כדברי הניזק וכמ"ש. אמנם העיקר כמ"ש הש"ך (שם) ללא כתב הרמב"ם דישבע המפקיד ויטול אלא משום תקנת גגול כפקדון וכמ"ש הרא"ש פרק הכונס (כ"ק פ"ו ס"י ט"ו) בשם הגאונים כדי שיהיה כל אחד נזכר בשמירת הפקדון ע"ש, ולא קשה משאורים סוף פרק המנחם דלא שייך שם תקנת גגול:

(ה) טוען נגובין. עיין מ"ש בסמ"ט קל"ג סק"ו:

(1) וראו אותה. עיין סמ"ע (פק"מ) שהוכיח דסבירא ליה לטור (פעיף כ) דגזול את חבירו בעדים א"ל להחזיר בעדים והוא הדין דנאמן לומר לקוח כמגו דהחורסי, וכ"כ בש"ך (פק"ה). ובנקטת הגדולה (הגנ"י אות י"א) כתב וז"ל, וראיתי בחוס' פרק הכותב (בבב"ב פד, כ ד"ה אית) גבי עובדא דנקרא דיחמי כתבו אית לך סהדי דתפסיה לא גרסינן דלאחר מיתה אלא כיון דאית ליה סהדי דתפסיה ובעל כרחו (גולן) [גזולה] חו לא מצי טעין לקוח הוא בידי ע"כ, ומדבריהם יש להוכיח דסבירא להו דהגזול חבירו בעדים נריך להחזיר בעדים, דאי א"ל למה לא יהא נאמן לומר לקוח הוא בידי כמגו דהחורסי חו, אלא ש"ס בלאו למדה הואת ז"ל שגם הרא"ש (שם ס"י ג') שכתב כדברי החוס' סובר דנריך להחזיר בעדים, וכן ראיתי (למורה"ש) [למורה"ש] (גני שמואל) ז"ל בביאורו לחו"מ (סימן ס"ד) הכותב מדברי הרא"ש אלו דס"ל נריך להחזיר בעדים, ולפי"ו יש לתמוה על הסמ"ע שכתב דהטור סבירא ליה דא"ל להחזיר בעדים וע"ש.

ול"י הדבר פשוט דסבירא להו לחוס' ורא"ש דגזול חבירו בעדים א"ל

לאחזיר בעדים וגם הוא נאמן לומר לקוח כמגו דהחורסי, ועובדא דנקרא ע"כ מיירי שראו אותו בידו, וע"ש פרק הכותב דף פ"ד והוא נקרא דיחמי דתפסו חורס מיניה, בע"מ אמר מחיים תפסינא ליה ונקרא אחר לאחר מיתה תפסיה, אלא לקמיה דרב נאמן אמר ליה אית לך סהדי דתפסיה אמר ליה לאו, אמר ליה מגו דיכול לומר לקוח הוא בידי יכול למימר מחיים תפסינא, ופריך והא אמר ריש לקיש הגדרות אין להם חוקה, שאני חורס דמסירא לרועה, ומדפריך מדר"ל על כרחך כראו אותו מיירי, דאי לא ראו גם בגדרות נאמן כמגו דהחורסי, וכיון דמיירי ע"כ דלאכא עדי ראיה א"כ אמי שפיר דברי חוס' והרא"ש דלא גרסי אית לך סהדי דתפסיה לאחר מיתה אלא כיון דאית ליה סהדי דתפסיה ובע"כ גולה חו לית ליה מגו כיון דכחורס גזילה (בא לידן) וראו אותו עמה בידו, אכל אי לאו עדים דתפסיה היה נאמן לומר לקוח כיון דמסירא לרועה וזה פשוט.

א. מי שנכנס לביתו של בעל הבית בעל הבית ויצא וכלים טמונים תחת כנפיו והעדים רואים אותו ולאחר זמן תבעו בעל הבית ואמר לו הן לי כלים שהשאלתך והרי העדים והוא אומר לקוחים הם בידי אינו נאמן ונשבע בעל הבית היסת על טענתו שלא מכרן ולא נתנן ויחזירו בית דין הכלים לבעל הבית כמה דברים אמורים בבעל הבית שאינו עשוי למכור בליו וזה שהוציא הכלים תחת כנפיו אין דרכו להצניע ואותם הכלים אין דרך בני אדם להצניעם לפיכך חייב להחזיר לפי שלא הצניעם אלא לכפור בהם אבל בעל הבית העשוי למכור בליו אע"פ שאין זה צנוע ואין דרך אותם הכלים להטמינם תחת הכנפים הרי זה נשבע היסת שהם לקוחים בידו וכן אם יצא בהם מנולים לפני עדים אע"פ שאין בעל הבית עשוי למכור את בליו הרי זה נאמן לומר לקוחים הם בידי שמה נצטרכו לו מעות ומכר ובלבד שלא יהיו מדברים העשויים להשאיל ולהשכיר לעולם אבל דברים העשויים להשאיל ולהשכיר לעולם הם בחוקת בעליהם ואע"פ שהוציאם מנולים אע"פ שבעל הבית הזה עשוי למכור בליו הואיל ויש לו עדים שזה הכלי עשוי להשאיל ולהשכיר ידוע הוא לו מוציאים אותו מיד זה עכ"פ עד שיביא ראיה שמכרו לו או נתנו לו ויש אומרים שאפילו בעל הבית (ה) טוען נגובים הם דינו כטוען שאולים הם ויש אומרים שלא אמרו אלא כטוען שאולים הם אבל אם טוען נגובים הם אין בעל הבית נאמן וכן עיקר ואם הוחזק זה ונתפרסם לנגב אפילו בעל הבית טוען נגובים הם דינו כטוען שאולים הם.

יב. הא דבדברים העשויים להשאיל ולהשכיר בעל הבית נאמן דוקא בשיש לו עדים שהכלים

הללו היו שלו (1) וראו אותם עתה בידו אבל אם לא ראו אותם עתה בידו נאמן היוצא במינו דהחורתי לך. יג. הא דאמרין בדברים שאינם עשויים להשאיל ולהשכיר שהיוצא נאמן דוקא בשלא ידעו עדים שבאו לידו בתורת שאלה או שכירות אבל אם ידעו עדים שבאו לידו בתורת שאלה או שכירות אינו נאמן (ועיין לעיל סימן ע"ב סעיף י"ח). יד. בל זה לא מיירי אלא כשהיה בעל הבית שם בשעה שנכנס זה והוציא הכלים אבל אם ראו העדים שנכנס לרשות חבירו ונטלם שלא בפניו בכל גוונא אינו נאמן לומר לקוחים הם בידי לפיכך מחזיר הכלים לבעל הבית ואין כאן שבועה שהרי העדים ראו מה גזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע את בעל הבית בכל מה שיטעון והדין ביניהם. טו. וכן אם הטף חפץ מחבירו ואומר בחובי נטלתי אינו נאמן אלא אם יש עדים שחטפו מידו או מכירתו צריך להחזיר ואם אין שם אלא עד אחד והוא כופר ישבע להבטיח העד ואם אינו כופר אלא שאומר שמשכנו בחובו צריך להחזירו והוא הדין לעד אחד מעידו שנכנס לרשות חבירו ונטל חפץ שלא בפניו (ועיין לעיל סימן ע"ה סעיף י"ג). טז. הנחבל ביצד ראוהו עדים שנכנס תחת ידו של חבירו שלם ויצא חבול ולא ראוהו בשעה שחבל בו וזה אומר חבל בי וזה אומר לא חבלתי בו הרי זה נשבע ונטל (1) ואם יש הוכחה שזה חבל בו כגון שהיתה החבלה במקום שאי אפשר לו החבל בעצמו כגון שהיתה בין כתפיו וכיוצא בזה ולא היה אחר עמהם הרי זה נוסל בלא שבועה ואפילו יש אחר עמהם אי ברור לעדים שאותו אחר לא חבל בו כאילו אין עמהם אחר דמי ונטל בלא שבועה.

עדי קידושין שקלא וזאו המטפה אבל ידעו שנתן לה

הטבעת בידה ולא סגי אס לא שנתן לה למ"ד עידי קידושין א"כ דריסה ותקירה דלדיני ממונות דמי, א"כ כמו כאן בחבלה מוזיאין ממון הוא הדין שם דמתקדשת ע"ש. ובתומים (פקי"ד) השיב דלדיני ממונות לא איברי סהדי אלא לשקרי א"כ פשיטא בידיעה כזה אכן סהדי שהוא אמת, משא"כ בקידושין גזירת המלך המקדש בלי עדים שאין קידושין חלין כלל וא"כ מה צדק דהוא ידיעה אמת דמתקדשה. אבל התורה הלכירה עדים ע"ש.

סימן צא

חנוני נשבע ונוטל ודין פנקסים.
ובו ט' סעיפים:

א. חנוני נאמן על פנקסו כיצד בעל הבית שאמר לחנוני הן לפועלי סלע והוא מודה שא"ל בן או שיש עדים ברבר והחנוני אומר כבר נתתי להם והפועלים אומרים לא קבלנו ממנו כלום (א) שניהם נשבעין בעין של תורה ונוטלים סבעל הבית וצריכים שישבעו כל אחד בפני חברו (ב) חנוני בפני פועלים ופועלים בפני חנוני כדי שיתביישו יותר (ודוקא בדאימתו לתרווייהו) (ר"ן פרק הנשבעין) והוא הדין אם אמר ליה הלויני מנה ופרע לבקל חובי והאומר נתתי וזה אומר לא קבלתי ישבעו שניהם זה בפני זה ויתן בעל הבית לשניהם (ואין נשבעין ביחד אלא בזה אחר זה) (בהנחה שנות דמדת ריש צ"מ).

ב. במה דברים אמורים בשניהם לפנינו ותובעים סבעל הבית אבל אם מת החנוני והפועלים לברם תובעים (ג) או שמתו פועלים והחנוני לברו תובע נוטל בלא שבועה שהרי אין בעל הבית ספסיד כלום (ד) שהרי אינו משלם אלא תשלום

יולא מתחת ידה נעדים הללו ובידוע שהנעל מסרה לה ונמנח כאילו הן עממן מעידין על המסירה וע"ש, וא"כ הכא נמי כיון שידוע לעדים הללו שזדאחי מסרה לה עפ"י ידיעה הו"ל עדים ממש. אמנם דברי בית שמואל אינו מוכרח לענ"ד דכיון דבשעה שמסרה לה את הטבעת לא ראו עדים וא"כ הו"ל דין מקדש ועדים אחורי הגדר דאפילו ראו עדים את המעשה כיון שהם לא ראו א"כ לא נתכוונו לקידושין גמורים וכמבואר (אה"ע) בסיומן מ"ב (סעיף ג'), והכא נמי אע"ג שראו כמעט רגע כיון שבשעה קידושין לא ידעו המקדש והמתקדשת שידוע עדים מזה הו"ל מקדש בלי עדים, אבל צדק דעידי חתימה כיון שידע הנעל שיחודע הדבר עפ"י השטר שחתם ידה א"כ הו"ל כמו נחנו בפני עדים. ועיין מ"ש בחידושי לאה"ע (אבני מלואים) סיומן מ"ב (פקי"ח):

(ה) שניהם נשבעין. וכתב הש"ך (פקי"ג) דאפילו החנוני הוא נכרי אס מכחיש לפועל או בעה"ב ישראל צריך הישראל לישבע, כן מבואר מחשבות הרשב"א (ח"ג סי' קל"א) שהביא ב"י סיומן ע"ב (מחנה י"ח), ונראה אפילו לפי מ"ש סיומן קמ"ט (פקי"ג) דלכאורה משמע מדברי הרב המגיד פ"ד מטוען (ה"ה) דאין נשבעין היסמ עפ"י צרי של עכו"ם, מ"מ הכא ליטול אפשר דכולי עלמא מודי דאינו נוטל אלא בשבועה ע"ש.

ולענ"ד הך צרי דאינו יהודי לא מעלה ולא מוריד הכא צדין חנוני ופועלים, והוא דנראה אס החנוני אינו יהודי והפועל ישראל אס נטל הפועל בלא שבועה, דהא היכא דאינו משלם אלא תשלום אחד כגון שמת החנוני והפועלים לצדן מוצעין נוטלין הפועלים בלא שבועה ואפילו הכחישן החנוני בעודו חי (לקמן סעיף ב' ובש"ך פקי"א), וא"כ הכא נמי אינו משלם אלא תשלום אחד דהא חנוני חשוד דינו יולא דתמו יוס אפילו נוטל בלא שבועה והפועל חשוד דינו

הטבעת בידה ולא סגי אס לא שנתן לה למ"ד עידי קידושין א"כ דריסה ותקירה דלדיני ממונות דמי, א"כ כמו כאן בחבלה מוזיאין ממון הוא הדין שם דמתקדשת ע"ש. ובתומים (פקי"ד) השיב דלדיני ממונות לא איברי סהדי אלא לשקרי א"כ פשיטא בידיעה כזה אכן סהדי שהוא אמת, משא"כ בקידושין גזירת המלך המקדש בלי עדים שאין קידושין חלין כלל וא"כ מה צדק דהוא ידיעה אמת דמתקדשה. אבל התורה הלכירה עדים ע"ש.

ואין זו תשובה דהא הר"ן בפרק המגרש (גיטין מה, א דפי הר"ף) כתב לשיטת הר"ף (סס מה, ב דפי הר"ף) והראב"ד (בהשגות לר"ף סס מה, ב דפי הר"ף אות א') דסבירא להו דלר' אלעזר עדי מסירה כרמי ועידי חתימה נמי כרמי וז"ל שם, אבל מה שנראה לי בזה דר' אלעזר סבירא ליה עידי מסירה כרמי לחוד ולא עידי חתימה, ומיהו מה דמודה ר' אלעזר דעידי חתימה מהני היינו משום דסבירא ליה שהמסירה כורתת כל שיש עדים בדבר בין שהם מעידים על המסירה עצמה או על גוף הדבר, ומעשה מה שמודה ר' אלעזר דגט החתום בעידי חתימה כורת לאו משום דסבירא ליה עידי חתימה כרמי, אלא שהמסירה כורתת כיון שיש עדים על עיקר הדבר דהו"ל עידי חתימה כעידי מסירה שהרי הגט

ח"י ושבע או הפוע

הפועל או יורשי הו וסלין כשאין ידעיים ו אביהם

כשהחנוני או הפועלים גוים או צדיק הישראל לישבע

צרי ויודי מ"ש דבר י"ח

eller, Ar yeh Leil: ben Joseph, ha-kohen, of Stry

ספר

אבני מלואים

חידושים ושו"ת

מאת מאור הגולה גדול מרבן שמו הגאון המובהק
מרן אריה ליב הכהן זללה"ה
בעל המחבר ספר קצות החושן וש"ש

יו"ל מחדש במהדורה מאירה עניים מוגהת ומתוקנת עם פיסוק,
תיקוני אלפי טעויות וציוני מראי מקומות
ובתוספת מפתחות מפורטים לש"ס ורמב"ם ומפתחות לערכים ונושאים
ונוסף לכל זה ליקוט מלואי חותם אשר לוקטו בו מכל גדולי האחרונים
אשר דנו בדברי רבינו בתוספת הערות והארות

נערך בעזה"י החונן לאדם דעת
על ידי
יחיאל מיכל בער בלאאמו"ר הגאון מוהר"ר יצחק שליט"א
דזימיטרובסקי

פעיה"ק ירושלים תובב"א
שנת השנ"ה לפ"ק

כשיבי עדות בדבר שגוף הדבר נרץ לעדות אלא בדבר שרץ עדות משום שיקרי ועוד דהוי מצי למימר לא שתקתי אלא בשביל שלא ראו עדים וכסבורה שלא הועיל קידושו והוי ליה כמקדש בלי עדים דאין מוששין לקידושין עד כאן לשונו. וא"כ בה שהיו הכשרים אחורי הגדר לא היו

ד קדש בפני עדים אפי' לא אמר אחם עדים מקודשת: הנה ואפי' יחד עדים יכולים אחרים שראו המעשה להעיד (ריב"ז סי' מע"ט) ולריב"ם העדים לראות הנתינה ממש לידה או לרשותה אבל אם לא ראו הנתינה ממש לידה אפי"פ ששמעו שאמר המקדש לי בחפז פלוני ואפי"כ ילא מתחם יד אין קידושין ואע"ד שראו הנתינה ממש (משו' רשב"א סי' תש"ס) ואין הולכין בה אחר אומדנת והוכחות מי

כגון שהי' פסולין נסחר וכגון לאיחוסם צמר הכי וקי"ל עד זומם למפרע הוא נפסל מי אמרינן כיון דלקידושין (לא) נחכוונה מתקדש עפ"י אותן עדים שאחורי הגדר ומו כי אמרה נחכוונה להתקדש באמת מהו, ומסתברא דאינה מקודשת עד שמכוין לעדים דהיינו דאחם עדי לא נעו מכל מקום בעינן

שידעו עדים שהיא רואית אותן דהואיל ואין יכולי להעיד על מה שנלכה הרי הוא כמקדש בלא עדים מדע אם באלו לחוש בנתינתו לשום קידושין אף יס לנו לחוש באומרת ראוה לשחק בו כו' אלא אפי' אמרה בלבי הי' להתקדש לו באמת

אינה מקודשת דכל שאין עדים יכולין להעיד הי"ל דברים שנלכו ואינן דברים ואפשר דאפי' היו שם עדים אחרים ונמלאו פסולים הואיל ולא ידעה כששרים הי"ל כיחדה עדים והם פסולים וז"ע עכ"ל. ומה דמסקפא לי' למוהרי"ט בנמלאו פסולים והמה לא ידעו בפסולין והיו עדים כשרים אחורי הגדר ועוד מספקא לי' באומרת נחכוונה לשום קידושין ולא ראו עדים כלל ובהו ללא ראו עדים כלל מיפשט פשיטא ליה דה"ל מקדש בלא עדים ואפי' באומרת לשום קידושין נחכוונה הי"ל דברים שנלכו, אבל אם ראו עדים הפסולים ולא ידעו בפסולין והיה עדים כשרים אחורי הגדר דבהו ודאי כוונתם הי' לשום קידושין כיון דלא ידעו מפסולי עדות אחי עלה מדין נמלא א' קרוב או פסול. ואכתי מידי ספקא לא נפקא כיון דלדעת התוס' והרא"ש בעינן ראי' והגדה ב"ד וא"כ הי"ל בשעת ראי' קידושין מעליא וכמ"ש לעיל ואם שניהם מודים אפורים בקרובים ע"ש בסק"ו.

ועוד לדעת הרי"ף כל שלא ידעו בפסולים לא נחבטל עדות הכשר ע"י צירוף הפסול כמבואר בטור ח"מ סי' ל"ו ע"ש. ואפשר דהכא כיון שלא ראו הכשרים הי"ל כמיחד עדים פסולים בה נחבטל עדות הכשרים אף לדעת הרי"ף ואפי' לדעת התוס' והרא"ש וז"ע.

אמנם לענ"ד נראה דכה"ג לאו קידושין הוא ולא מטעם מוהרי"ט אלא משום דגיטין וקידושין בעינן עדים לגוף המעשה ובעינן כוונתן לקידושין גם לעדי' נרץ שיכוונו המקדש והמתקדשת. וכן מלאמי ברע"ב פ"ב דקידושין (דף מ"ב) [מג"ב] וז"ל ואפי"ג דלא בעינן בקידושין אחם עדי נרץ שהיו העדים שם ולא מהני העומין עדים אחורי הגדר חלף דהא לא

קידושין מטעמא שכתב הרמב"ם א"ל לא מהני עידי הכמנה כלל בדבר שרץ גוף הדבר לעדים, והיינו משום דהיינו דקידושין לא נעו אחם עדים אבל כוונה לעדים מיהו נעו דהיינו ששניהם יכוונו לקדש בפני עדים וא"כ הכא שהעדי' נמלאו פסולים תו לא מהני כלל מה שהי' עדים כשרים אחורי הגדר דעדי הכמנה לא מהני כלל כיון שלא הי' כוונתם להעדים הטמונים וכמו שכתב הרמב"ם בטעם הראשון דהיינו שגוף הדבר נרץ עדים לא מהני עדי הכמנה וא"כ ב"ד לא הי' קידושין ודוק (378) ועמ"ש בסק"ו.

→ [ח] עד שיראו הנתינה ממש. ובמרדכי פרק האומר [סי' תקל"א] כתב אפילו לא ראו הנתינה ממש אין לנטל הקידושין אם ראו דבר המוכיח יכול להעיד כאילו ראו גוף המעשה דהא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה אפי"ג דלא ראו הביאה ע"ש. אבל הרשב"א [בתשו' סי' תש"פ] כתב לחלק דדוקא ביאה אמרינן הכי משום דאי אפשר לראות כמכחול כו' גם הי"ל אש בנעורת ואינה שורפה אבל בקידושין נרץ לראות גוף המעשה עכ"ל. וב"ש כתב עיי' בת"מ סי' ז' בשם הרמ"ה דיני ממונות מתקיים צדיעה בלא ראי' לפ"ז י"ל דבקידושין ג"כ מהני בלי ראי' וס"ל כמרדכי דלענין דרישה וסקירה הי' קידושין כדיני ממונות וע"ש. ואינו מוכרח דנהי דנימא דמהני ידיעה בלא ראי' אף בקידושין אכתי י"ל כל שלא ראו הנתינה לא מהני ידיעה וכמ"ש הרשב"א דדוקא ביאה מהני ידיעה ע"י עדי יחוד משום דאש בנעורת, ושם בת"מ בשם הרמ"ה הי' ליי' ידיעה ממש כיון שלא הי' שם אחר וכן מוכח מדברי הרשב"א דס"ל דמהני בקידושין ידיעה בלא ראי' דהא כתב דנעדי יחוד הי"ל אש בנעורת, ואי נימא ידיעה ממש ג"כ לא מהני בקידושין אלא מועיל עדי יחוד אף שאש בנעורת אכתי ראי' ליכא אלא ע"כ דגם לרשב"א מהני ידיעה בלא ראי' אלא דס"ל דכל שלא ראו הנתינה אפילו ידיעה ליכא דיכול להיות שלא הגיע לידה (379) ועמ"ש בס' קה"ח סימן ז' ס"ק ו'.

מלואי הותם

דהרי רבינו לעיל בס"י כ"ז כתב דרך על רצון האיש בעינן עדים לקיומי אבל על רצון האשה אי"צ עדים כיון דאינה פועלת כלום בקידושין עיי"ש. אי"כ למה לא מהני כשהאשה אינה רואה העדים (ובמבואר בשו"ע כאן שכתב אבל אם ראו וכו' ואינם נראים לו או לה וכו') הרי על רצונה אי"צ כלל עדים.

→ (379) משמע דכונת רבינו דגם הרשב"א ס"ל דאומדנא גמורה מהני בקידושין ולא בעינן ראי' אלא דכאן באחרונ' ס"ל דאין זה ידיעה גמורה וכי"כ המקנה בק"א והביח מאיר והחתום בחשו"ב אפי"ז ח"א סי' ק"א דהרשב"א והמרדכי לא פליגי אלא דהמרדכי מיירי באומדנא גמורה דמהני בממון והרשב"א מיירי באומדנא שאינה גמורה שלא מהני בממון, אולם בהגהות ברוך טעם בהגהות על הבי"מ ובדברי יחזקאל סי' ב' ה"ק על האחרונים הג"ל דמררשב"א בתשו' מבואר להדיא לא כך ד"ל הרשב"א ואפי"ז אנו רואין אח"כ שהאחרונ' יוצא מתח"י האשה מ"מ לא מהני דאין כאן ראי' אלא ידיעה בלא ראי' עיי"ש מוכח דס"ל דבעינן ראי' ממש ול"מ ידיעה, וכאמח גם מהרשב"א

(378) עיין בשער ישר ש"ה פ"ה שהקי' על רבינו דענין זה שייך רק במעשה הקנינים שצריך כוונה לקנין, ומעשה הנעשית בלא כוונה לא מהני, אבל ענין העדות אינו מעשה קנין שיהיה צריך בזה כוונה לעשות הקידושין ע"י עדים אלה, והיה נראה לומר דהחטרון בהו אינו משום כוונה אלא דהחטרון בכה"ג הוא בעיקר העדות דכיון שאם היו מיחדים עדים אחרים בדוקא לא מצי להיות עדים בעי"כ, והנה בכה"ג שהמקדש והמתקדשת אינם רואים אותם אינו ברור לעדים אם רוצים בהם דשמא מקפידים שלא יראו אחרים מעשה זו ומשורה אינם נחשבים לעדים בקידושין לקיום הדבר דעדי קידושין צריכים לראות מה שצריך לחלות הקידושין היינו כמו שצריכים לראות גוף המעשה כן כך צריכים לראות את עדי הקידושין, ובכל קידושין דעלמא כיון שהאיש והאשה מתרצים לעשות המעשה בפניהם רואים העדים יודעים שהאיש והאשה רוצים שהם יהיו עדים, משא"כ כשהם בהטמנה אין העדים יודעים שהבעל והאשה מתרצים שיהיו עדים וחסר עדים לפרט זה עכ"ל ועיי"ש שהאריך בזה, אולם צ"ע

[ט] עיין חלק"מ נאמנת במגו. ואפי' לפמ"ש בס"ק ו' דעדי הכמנה לא מהני בקידושין ואפי' היא מודה ששמעה וקיבלה לשום קידושין נמי לאו כלום הוא כיון שלא ראתה העדים כבר כתב בח"מ (סק"ח) דמיירי שהעדים ראו

אומה לפני קידושין ובשעת קידושין שמעו קול שמיעה דהא עדי יחוד מהני כעדי ביאה ע"ש. (והצ"ח) [והצ"ח] (סקי"ג) כתב דהיתה יודעת שיש עדים בלד אחר, והעדים אע"ג דלא ראו אומה מכל מקום ראו שנתן הקידושין ליד שהיא פשוטה לחור ועכשיו נמצא שהקידושין אצלה אמרין דהיא קיבלה וה"ל כעדי יחוד דמהני אף דלא ראו הביאה, ולא דמי לדין

שנכסות דלא מהני דשם לא ראו הנמינה כלל אבל כאן שראו הנמינה והי' קידושין אלא כשאומרת שלא שמעה נאמנת במגו ע"ש. ומשמע מדבריהם דכל שהיא מודה ה"ל עדי ראוי כמו עדי יחוד אלא כשמכחשת ואומרת שלא היתה ידה רק יד אחרת מהני הכחשה אע"ג דראו אומה קודם הקידושין לדברי הח"מ ולדברי הב"ש ואע"ג שנמצאו הקידושין בידה יכולה לומר שקיבלה מיד אחרת. וקשה לי דהא עדי יחוד כתבו הפוסקים דאפי' באומרת לא נבעלתי אינה נאמנת משום דכל שהכריעו חכמים שטרדאי כן הוא לא מהימנא להכחיש, וא"כ ממ"נ כיון דמהני במודה ע"כ ז"ל שהכריעו סכמים שכן הוא והוי כמו עדי יחוד דאל"כ ה"ל מקדש בלא עדים וכיון שהכריעו שכן הוא האריך מהני הכחשה. ולכן נראה דודאי מיירי שהיא ראתה העדים ע"י טביעת עינא דקלא וכיוצא באופן שראתה העדים אלא דלא ידעו העדים מי היתה שם ומש"ה באומרת יד אחרת היתה שם נאמנת אבל כל שראו העדים גוף הקידושין אע"ג דאין יודעין ומכירין האשה הוי קידושין דהא נהגו לכסות פני הכלות הצנועות כמבואר בס"י ל"א סע"י ז' ועמ"ש. וא"כ ה"נ מה שפשטה ידה מן החור מהני ולא גרע מכסתה פניה והוי קידושין ע"פ הודאתן ומשום דעדים אין צריכין להכיר מי המקדש ומי המתקדשת אלא כל שראו גוף הקידושין מהני וזה ברור ואם שמעו עדים קלא דאסתא והכירה בטב"ע דקלא מבוחר בש"ס פ' גיד הנשה (דף ז"ו) דמהני דאמרי שם מרישא הוי אמינא סימנין עדיפא כו' השתא דשמעינהו להני שמעתא אמינא טביעת עין עדיפא דאל"כ היאך סומא מותר נאשחו כו' אלא בטב"ע דקלא ע"ש משמע דטב"ע דקלא ודאי מהני ועמ"ש בס' קה"ח סימן פ"א ס"ק י"ג.

[ו] מצאו כתבו בשטר. כלומר שאין השטר מקויים אין לחוש לקידושין ואע"ג דמן התורה א"ל קיום כתב בח"מ (סקי"א) ובצ"ש (סקט"ו) דכל שיש בה הכחשה צריך קיום מן

התורה ע"ש. ובס"ך סי' מ"ו (סק"ט) האריך להוכיח דאפי' בהכחשת בע"ד אין צריך (קנין) (קיום) מן התורה וע"ש שכתב ולפ"ו דברי הרמ"א בזה"ע סי' מ"ב בהגה"ה ז"ע שכתב מלאו כתוב כו' כ"ו שלא נתקיים אין לחוש לקידושין לימא דלפענ"ד דאפי' באינו מקויים מתקדשת מן התורה משום דכבר תורה א"ל קיום עכ"ל ע"ש.

ובראה דהרמ"א מיירי שמלאו כתבו משמו שאינו יוצא מתחת ידי בעל דבר אלא מלאו בשוק דכה"ג ודאי חיישין לזיוף דבר תורה דהא טעמא דלא חיישין לזיוף דבר תורה כתבו חוס' צ"י מי שהי' נשוי [בגב, ד"ה דינא] דלא חשידי אינשי בזיוף, וכו' דנמצא בשוק אמרין אינש דלא מעלי ששוד לזיוף הוא זיף אוחו. אבל ציולא מתחת יד הבעל דבר מוקמינן האי גברא בחוקתו דלא חזיף אינש לזיף וכיוצא בה כ' הרא"ש פ' כל הנשבעין (סי' ה') ספרא דאגדתא במכיר כליו וספריו ביד אחר ויאל לו שם גניבה בעיר ז"ל ואמאי בעי כולי האי וליהמני' במגו דאיבעי אמר שאולין הן בידו כו' ולא שייך אחזוקי אינשי בגנב לא מחזקינן שהרי אינו אומר שהוא גונבו אלא נגנב ממני וכמה גנבי אי' בעלמא ע"ש. הרי מבוחר דאע"ג דלא מחזקינן אינשי בגנב היינו לומר שהוא גנב לא מחזקינן אותו בגנב אבל לומר נגנב שפיר מהימן שהרי כמה גנבי איכא, ה"נ ציולא השטר מיד הבע"ד טרדאי לא תשוד לזיף וא"ל קיום מ"ה אבל נמצא בשוק אמרין כמה חשידי איכא דחשידי לזיפא והוא אשר זיף ולכן צריך קיום מן התורה ככה"ג, 380) ועיין בס' קה"ח סי' מ"ו ס"ק ט'.

[יא] כל זמן שאין השטר מקויים. ומשמע דמקויים או שיכול להתקיים מהני השטר אבל לדעת הרשב"א בתשובה סי' אלף ר"י כ' דכל שנעשה שלא מדעת המתקדשת הוי מפי כתבם והוצא בח"מ (סק"י).

כתב בתשוב' מוהר"י אדרבי סי' רכ"ו ז"ל אע"ג שכתב הרשב"א כל שטר שנעשה שלא מרצון המתחייב אינו אלא כפנקס בעלמא כו' דמשמע דוקא שלא ברצון אבל ברצון חשיב שטר כו' דע"כ לא קאמר הרשב"א דברצון חשיב שטר אלא היכא שאומרים העדים [בפניהם] שאמרה להם שיכתבו שטר ולכן כיון דמתמת העדים שהעידו בפניהם העלוהו למדרגת שטר אע"ג שפניהם לא העידו על הקידושין אלא אחתימת ידיהו לבד סגי, אבל בגדון דידן שלא העידו כלל בפניהם אלא אחתימת ידיהו כי היכי דלא חשיב עדות לענין הקידושין דהוי מפי כתבם ג"כ לא הוי עדות למה שכתב בו שכן צווח לכתוב וכמו שלא חשיב עדות לענין מציאות הקידושין גם לא חשיב עדות לענין שכתוב בו שכן צווחה כיון שהכל בשטר אחד עכ"ל ע"ש.

מלואי חותם

אבל הדרכי משה כאן בטור כתב בהדיא שאפי' יוצא מתחת יד הבעל מ"מ אין חוששין לקידושין כשאינו מקרים. ועיין אברי בינה הלואה סי' כ"ח שהעיר הרמב"ן בסוף יבמות כתב דכמצאו כתוב פלוני מת ומדאורייתא אי' קיום הרי אף דאינו יוצא מתחת יד הבע"ד ג"כ אי' קיום מדאורייתא, ועיין בנתיבות סי' מ"ו ובמשו"ב נתיבות שם הביא ג"כ מהרמב"ן והרשב"א והר"ן בגיטין [ע"א, דאפי' שטר שנמצא בשוק ג"כ אין צריך קיום מדאורייתא עיי"ש.

בקיודשין (דף ה"ב) דנתן הוא ואמרה היא שכתב דאפי' יודעים רכזו לקידושין ל"מ משום דליכא עדים מוכח דס"ל דבעינן ראייה ממש. ועיין בקצוה"ח סי' צ' הביא רבינו מהתומים שהי' דבגדון הרשב"א (בראו העדים האתרוג בידו ואח"כ ראו שיוצא מתחת ידה) לא מהני בקידושין לא מטעם דלא סגי ידיעה אלא דבשעת מעשה הקידושין עדיין הערים לא ידעו והרי צריך עדים לקיומי. [380] עיין בקצוה"ח שם שרבינו כתב שרק ליישב די הרמ"א כאן אפ"ל כך

ואף אם יהיו זהירין באיסור נדה ושאר מצות שעכ"פ הם פרוצים לאותו דבר דביאת זנות דפנויה ורק כשתיכף אחר נישואי הערכאות התחילו לדור במקום שנמצאים יהודים כשרים ובאופן שדאי ירגישו בהם השכנים או חוששין לקידושין באינם פרוצים לזנות.

ולכן אף שבאם אפשר להשיג גט פטורין מהראוי להחמיר אף במופקרין לחוש לסכנת הגרי"א הענקין שליט"א מ"מ באי אפשר להשיג גט ממנו שאין יודעין היכן הוא יש להתירה ובעובדא זו שדיני המדינה שנישאו בערכאותיהם הוא שיכולין בכל עת שרוצין להתפרד זה מזו וזו מזה גם הגרי"א הענקין מודה דהרי ליכא אנן סהדי שרוצים כלל באישות שנעשו מאוגדין זל"ו וכמפורש בדבריו בסימן ה' אות ט'.

אבל צריך לברר אם האמת כדבריה דהרי באונגארן שזה לא כבר תפשו הממשלה ברור שעדין לא הנהיגו דיניהן ונימוסיהן בחוקה על כל התושבים והרוב נישאין כדת משה וישראל אחר שנרשמים אצלם. ואף במקומות שכבר תופשין ממשלתם שם יותר מארבעים שנה נמי הרוצין להנשא ע"פ דיני התורה יודעין למי לפנות לעשות כדיני התורה. ולכן אפשר שמשקרת כמה שאמרת שדרו בלא קידושין. ואם לא היה ידוע בקענעדא שהיתה נשואה נאמנת מדין הפה שאסר הוא הפה שהתיר. אבל אם היה ידוע שהיתה נשואה צריך לחקור באותה העיר ולברר שלא היו קידושין. ואם יתברר שהיתה נרשמת שם שהיא קאמוניסטקע או שהוא היה נרשם לקאמוניסט הוא ברור גדול שלא היו קידושי תורה שהם אף אם רק נרשמו כן ובלבד לא היו קאמוניסטן ודאי ייראו לעשות כדיני התורה.

ומה שמפקפק כתר"ה מהא דפילגש שהיא בלא קידושין ומשמע מגמ' סנהדרין דף כ"ב דצריכה כל אחת מהן גירושין שהוא גט להרמב"ם פ"ג ממלכים ה"ב שגם הפילגשים היו בכלל הי"ח נשים שהיו לדוד. הנה מפורש שם בלח"מ לדבר פשוט שלא היתה צריכה גט כיון דאין לו בה קידושין אלא יחוד בעלמא וכמה קשין גירושין שאמר בגמ' אינו בגט אלא לגרשה מביתו כדי ליקח אחרת נמי הם קשין. ועיין במאירי סנהדרין שבפילגשים של מלך מותרות למלך אחר ואפילו לבנו שכתב שאבישג היתה מותרת לשלמה ואפילו היתה נבעלת לדוד ומסוּם אשה אב אין כאן שהרי נושא אדם אנוסת ומפותת אביו. הרי מפורש דפילגש שבלא קידושין אינה בדין א"א כלל וא"כ ודאי אין שייך להצריכה גט. וכן מפורש ברלב"ג בפירושו לשמואל דאבשלום לא עבר איסור חמור

דאשת אביו משום שפילגשים היו בלא קידושין. איברא דבאגדה איתא הובא בילקוט שמואל שאהיתומל יעץ שיבא על פילגשי אביו כדי שיתחייב מיתה על שבא על אשת אביו. וכן בירושלמי פ"ב דיבמות מוכיח מדוד שנשא רצפה בת איה שאשת חמוי אינה אסורה דין תורה הובא בתוס' יבמות דף כ"א. והרי רצפה בת איה היתה פילגש שאול ואם פילגש כיון שהיא בלא קידושין אין דינה כאשתו איזה ראייה היא לאשת חמוי שאינה אסורה. אבל לא קשה כלום דהירושלמי לסעמיה בכתובות פ' אע"פ ה"ב דפילגש היא נמי בקידושין עיי"ש וא"כ פשוט שגם המאמר אגדה שבילקוט נמי סובר כהירושלמי דפילגש הוא בקידושין. והוא גם דלא כשרי קרבן שמחלק בין פילגשי הדיוט לפילגשי מלך דפילגשי מלך גם להירושלמי הם בלא קידושין דהא מירושלמי דרצפה בת איה מוכרח שסובר דגם של מלך היו בקידושין. על כל פנים מפורש בדברי רבותינו הראשונים דפילגש שבלא קידושין א"צ גט ומותרת לקרוביו כדין מפותתו והאגדה והירושלמי הוא משום שסברי דהיה בקידושין.

והנני יודו מוקירו.

משה פיינשטיין

סימן עה

באשה שניסת רק בערכאות ולא היו שומרי תורה

י"ו אייר תשכ"א.

מע"כ ידידי הנכבד מהר"ר אהרן משה הי"ד שליט"א.

הנה בדבר האשה אשר היתה נשואה לבעלה רק בערכאות המדינה וזרה עמו שני חדשים במקום שאין שם יהודים ואח"כ זרה לבדה שלש שנים וחצי, ואח"כ שב בעלה ודרו חמש שנים במקום שיש יהודים אבל לא היו להם שום מגע ומסא עם יהודים שומרי תורה אולי עם יחידים ואח"כ עזב אותה וזרה לבדה חצי שנה ואח"כ בא בעלה ודרו במקום שאין שם שומרי תורה ואין יודעין פעניני הדת כלל ואח"כ דרו בלאס אנדזעלעס שבכונה שיש גם שומרי תורה שמנה שנים בארבעה מקומות שנה במקום אחד ב' שנים במקום שני ב' שנים במקום שלישי וג' שנים במקום רביעי ובכל שנה היה עוזב אותה על משך זמן ועתה זה שנה שעזב אותה ולא נשמע

ממנו. ובמשך שנה זו האחרונה אחרי שעזב באה החת השפעת התורה ונעשית שומרת זו אפשר להשיג גט מבעלה. אם יש לסמוך ל על מה שלא נתקדשה מעולם.

והנה מכיון שחמש שנים דרה עם בעלה שיש שם יהודים וידעו השכנים שהיא ובעי יהודים אף שלא היה להם שום מגע ומש יהודים שומרי תורה יש לחוש שדרו שם ב גם שומרי תורה שידעו שהם איש ואשתו בבית זה. ובפרט שהיו להם ילדים שהחזיקה ברחוב כדרך הנשים וידעו כל השכנים שהם והם ודאי מהבעל שנקראת על שמו מיסעס וגם אח"כ שדרו בלא אנדזעלעס איזה זמן ב שיש שומרי תורה אף שעזב אותה הרבה מסתמא ידעו השכנים גם מהחזרה שדר עם שמו היא נקראת כל העת. ובפרט דבר כזה מן הרגילים שהבעל עזב אותה בכל שנה עי זמן ובא בחזרה ודאי ידעו מזה. עיין בחולין ו שאמר כל מלתא דתמיאה מידכר דכירי לה ופרשיי קול יוצא עליו מאו, והוא מוכרח מה מהני מה שדכירי אם לא ידעו מתחלו גם בוו שבעלה היה עוזב אותה הרבה פעמים הוא ג"כ מלתא דתמיאה שיודעין אינשי מזו אם היו אנשים כשרים היתה צריכה גט משעו אין אדם בועל בעילת זנות וגמרו ובעלו קידושין. וכשאפשר יש להצריך גט גם כאנשים שומרי תורה וכמו שנוהגין אנחנו להצריך

אבל אם אי אפשר להשיג גט והיא ענוגו שיש לסמוך על הריב"ש שפסקו כותיה הרמ"א כ"ו סעיף א' והמחבר בסימן קמ"ט סעיף ו' שמופקרין לעבור על איסורי התורה שאי חזקה זו הוא כזנות בעלמא שאינה צריכה גט בארתי בתשובה אחת שמעצם הדין הלכה כ ואפשר שגם אין חולק עליו. ורק במה שהריב" שגם בנשאה האנוס בנימוסיהן במקום שלא מצד הגזירות מקוה טהרה נמי לא אמרינן עיי"ש בסימן ו'. יש לדון דנהי דחשוד לחמו לקל ונדה חמור מאיסור פנויה. מ"מ הא כי היה שם מקוה הוא נסיון גדול להם לקייב נדה ואיסור פנויה הא יכולים לקיים בנקל כזה יש ודאי לחוש שאף שעוברין על איני לא יעברו על איסור פנויה. וצריך לומר בטעו חזקה ליכא שהרי באלו שעוברין על איני אף כשיש להם נסיון גדול הרי יש ודאי לה על איסור פנויה אין חוששין וממילא ליכא א

א"ל / נדבכר תחק 16

בלא קידושין. ואל שאחיתופל זייב מיתה על פ"ב דיבמות שת חמיו אינה דף כ"א והרי ם פילגש כיון זו איזה ראייה לא קשה כלום : ה"ב דפילגש שגם המאמר דפילגש הוא ן שמחלק בין גשי מלך גם יושלמי דרצפנה היו בקידושין. ינו הראשונים וחרת לקוביו משום שסברי

ז פיינשטיין

ז ולא היו

ון משה חייך

זה לבעלה רק חדשים במקום ה שלש שנים ם במקום שיש שא עם יהודים יכ עוב אותה ה ודרו במקום עניני הדת כלל טיש גם שומרי : שנה במקום במקום שלישי זיה עוב אותה וטה ולא נשמע

ממנו. ובמשך שנה זו האחרונה אחרי שעזב אותה באה תחת השפעת התורה ונעשית שומרת דת. ואי אפשר להשיג גט מבעלה, אם יש לסמוך להתירה על מה שלא נתקדשה מעולם.

והנה מכיון שחמש שנים דרה עם בעלה במקום שיש שם יהודים וידעו השכנים שהיא ובעלה הם יהודים אף שלא היה להם שום מגע ומשא עם יהודים שומרי תורה יש לחוש שדרו עם בשכנות גם שומרי תורה שידעו שהם איש ואשתו הדרים בבית זה, ובפרט שהיו להם ילדים שהחזיקה אותם ברחוב כדרך הנשים וידעו כל השכנים שהם ילדיה והם ודאי מהבעל שנקראת על שמו מיסעס פלוני, וגם אח"כ שדרו בלא אנדזעלעס איזה זמן בשכונות שיש שומרי תורה אף שעזב אותה הרבה פעמים מסתמא ידעו השכנים גם מהחזרה שדר עמה ועל שמו היא נקראת כל העת, ובפרט דבר כזה שאינה מן הרגילים שהבעל עזב אותה בכל שנה על משך זמן ובא בחזרה ודאי ידעו מזה, עיין בחולין דף ע"ה שאמר כל מלתא דתמיהא מידכר דכירי לה אינשי ופרשי קול יוצא עליו מאו, והוא מוכרח דאליכ מה מהני מה שדכירי אם לא ידעו מתחלה, ולכן גם בוו שבעלה היה עזב אותה הרבה פעמים וחר הוא ג"כ מלתא דתמיהא שידעין אינשי מזה, ולכן אם היו אנשים כשרים היתה צריכה גט מטעם חזקה אין אדם בועל בעילת זנות וגמרו ובעלו לשם קידושין, וכשאפשר יש להצריך גט גם באנשים שאינם שומרי תורה וכמו שנהגין אנתנו להצריך גט.

אבל. אם אי אפשר להשיג גט והיא ענונה נראה שיש לסמוך על הריב"ש שפסקו כותיה הרמ"א בסימן כ"ז סעיף א' והמחבר בסימן קמ"ט סעיף ו' דבאלו שמופקרין לעבור על איסורי התורה שאין בהם חזקה זו הוא כונות בעלמא שאינה צריכה גט. וכבר בארתי בתשובה אחת שמעצם הדין הלכה כהריב"ש ואפשר שגם אין חולק עליו, ורק במה שהריב"ש סובר שגם בנשואה האנוס בנימוסיהן במקום שלא היה שם מצד הגזירות מקוה סהרה נמי לא אמרינן החזקה עיי"ש בסימן ו', יש לדון דנהי דחשוד לחמור חשוד לקל ונדה חמור מאיסור פנויה, מ"מ הא כיון שלא היה שם מקוה הוא נסיון גדול להם לקיים איסור נדה ואיסור פנויה הא יכולים לקיים בנקל שבאופן כזה יש ודאי לחוש שאף שעוברין על איסור נדה לא יעברו על איסור פנויה, וצריך לומר בטעמו דמ"מ חזקה ליכא שהרי באלו שעוברין על איסור נדה אף כשיש להם נסיון גדול הרי יש ודאי לחוש שגם על איסור פנויה אין חוששין וממילא ליכא אנן שהדי

דהא צריכין עדים לקידושין ומצד החזקה שלא יבעלו בעילת זנות נחשבו כל היודעין כעדים מצד אנן סהדי, אבל באלו שאף שאפשר שאינם חשודים על איסור פנויה הרי גם אפשר שחשודים וליכא שוב אנן סהדי, שלכן אף שהם חשבו לבעול לשם קידושין הוי כקידושין בלא עדים שאיננו כלום. עכ"פ בזה יש לדון וכ"ש במדינה זו שבעוה"ר ידוע שיש הרבה שפרוצים באיסור נדה וזהירים באיסורים אחרים שיש לחוש להצריך גט.

אבל במופקרין לעבור על כל איסורי התורה ונהגין כנכרים ודאי מופקרין לאיסור זנות של כל עריות וכ"ש לאיסור פנויה ואין צריכין גט מדינא, ולכן במקום עיגון יש להתירה לעלמא בלא גט, ועיין בספר פירושי איברא להגאון ר' יוסף אליהו הענקין שליט"א שהוא מצריך גט מדינא ודחק שם בדברי הריב"ש אבל אני בארתי בתשובה שא"א לפרש כדבריו בדברי הריב"ש, והעיקר לדינא שאינה צריכה גט.

ולכן למעשה ישתדל כתר"ה למצא הבעל ולהשיג ממנו גט, ואם אי אפשר להשיג גט מהבעל יש להתירה לעלמא בלא גט, אבל ידידי כתר"ה אם לא תקבל האשה עליה לשמור הלכות נדה אין לנו להודקק לה שנמצא כמטייעין אנו לעבור על איסור נדה, וגם כל דבר שמתירין בשביל תקנת ענונות מסתבר שהוא בשומרי תורה דאליכ למה יקילו שהרי הוא לעבור על איסורין וצ"ע לדינא אבל כשתקבל עליה לשמור הלכות נדה יש להודקק לה באם שהאמת אחר חקירה ודרישה גדולה שלא היו קידושי תורה אלא שניסת לו רק בערכאות של המדינה.

ידידו,

ל משה פיינשטיין

סימן עו

ד בדבר נתקדשה אצל רעפארם ראבאי →

י"ב מרחשון תשי"ז.

מע"כ ידידי הרה"ג מוה"ר נחום דרייזין שליט"א.

בדבר האשה שניסת לאחד אצל רעפארם ראבאי וכל האנשים שהיו בעת הנישואין היו כולם רשעים ומופקרים לחלל שבת ולעבור על כל מצות התורה והסעודה היתה מבשר נבלות וטרפות וכולן אכלו ועתה אחרי עובר איזה זמן הלך הבעל ממנה

באור שו"ת אגרות אבן העזר

וא"א להשיג ממנו גם פטורין אם יש להתירה לעלמא משום שלא היו הקידושין כדון התורה.

הנכון לע"ד שאין הקידושין שהיו אצל הרעפארם ראבאי כלום אם נתברר היטב שלא היו שם עדים כשרים שראו נתינת טבעת ואמירתו הרי את מקודשת לי. ואפילו היו שני כשרים שעמדו מרחוק ולא ראו שאם היה זה ברב כשר ומומחה ססידר הקידושין ובטעות זימן עדים קרובים להיות עדי קידושין איתא בחת"ס סי' ק' שהם קידושין גמורין ומדינא לא צריך לקדשה עוד הפעם מטעם דהכשרים שהיו שם אף שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין הרי יודעים באומדנא דמוכח כגון שהדי שנתקדשה כדון, ברור ופשוט שעל רשע מהרעפארמער ססידר הקידושין ליכא אנן שהדי שנעשה מעשה קידושין בנתינה מידו לידה ואמירה שהרי כל ראבאי מהרעפארמער עושה איוה מעשה שבודה מלבו ואומר שזהו קידושין ואין כאן אפילו מעלת אהזוק דמצינו בכותים, וממילא האנשים שלא ראו ולא שמעו מעשה הקידושין אף שיודעים שעשה הראבאי שם מעשה שקורא אותו קידושין אינם עדים שנעשה מעשה קידושי התורה, אף אם אירע שעשה בנתינה ואמירה כדון, אבל אין צורך לכך בעובדא זו שלא היו שם כלל עדים כשרים ולכן ברור שמצד מעשה הקידושין שהיה שם לא נתקדשה כלל ואין לחוש לכלום.

אך שיש לדון על מה שדרו ביחד כדרך איש ואשתו אם היתה דירתם במקום שנמצאו יהודים כשרים מטעם הן עדי יחוד הן עדי ביאה ואין בועל בעילת זנות וגמר ובעל לשם קידושין, אבל פשוט שהוא רק כשיש לומר אדם יודע שלא היו הקידושין כלום אמרינן דבעל אח"כ לשם קידושין כמפורש בכתובות דף ע"ג אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משר"פ וגמר ובעל לשם קידושין ולהסובר אין אדם יודע שאין קידושין תופסין בפחות משר"פ אמרינן דכי קא בעל אדעתא דקידושין הראשונים בעל וכן אמרינן התם בקידושי קטנה שאם אין אדם יודע אדעתא דקידושין הראשונים בועל. וזה ברור שאלו ההולכים לרעפארם ראבאי סוברים בדעתם הטועה שהם קידושין ולכן אדעתא דקידושין הראשונים בעל שאינם כלום, וכ"ש שיותר נוטה שבאלו המופקרים לעבור על כל איסורי התורה לא אמרינן בהו אין עושה בעילת זנות כשיטת הריב"ש ופסקו כן הרמ"א בסי' כ"ו והמחבר בסי' קמ"ט טע"ו ו' אך אף אם נחמיר לא שייך כאן שאף בכשרים כה"ג שאין יודע לא אמרינן שבעל לשם קידושין אלא

ע"ד קידושין הראשונים ולכן א"צ גם ומותרת לעלמא, וידוע.

משה פיינשטיין

סימן עז

באשה שנתקדשה בטעמפל של רעפארמער

מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר מאיר באגנער שליט"א רב בוואשינגטאן.

בדבר האשה שנתקדשה בטעמפל של רעפארמער וידוע שלא היה שם אף אחד שהיה כשר לעדות ודרו יחד איוה שבועות בסביבה של נכרים ואין ידוע אם ראו אותם עדים כשרים שדרו יחד והיא אומרת שמתמת מנהגיו הפראיות לא נבעלה לו וכן מעידין הרופאים בהכתב שיש לה שהוצרכה להראות בערכאות לבטל את הנישואין בדיניהם שעדין היא בתולה והמקדש הוא איש מופקר לעבור על איסורי התורה ולהלל שבתות והפצירו בו שיתן גם וגם רצו ליתן לו הון רב ואינו רוצה והיא יושבת עגונה ורוצים שאחזה דעתי העניה אם יש מקום להתירה מצד שלא היו הקידושין כדון התורה.

והנה בדבר הקידושין אף אם לא היו שם אנשים שכשרין לעדות יש עדין לכאורה להסתפק שמא היו שם עדים כשרים שראו כשנכנסו להטעמפל ע"מ לעשות שם הקידושין או שראום כשיצאו משם בשם שנתקדשה שאו אולי נחשבו כראו מעשה הקידושין וכדאיתא כן בחת"ס אה"ע סי' ק' עיי"ש. אבל פשוט לע"ד שהוא רק בהיו סדור הקידושין אצל רב יודע בטיב קידושין ומוזוק לירא שמים כעובדא דהחת"ס שם אך שלא ידע מהעד שצירף עמו שהוא קרוב אבל בעובדא זו יהיו סדור הקידושין אצל רעפארמער שלבד שאינו יודע כלל בטיב קידושין אינו חושש כלל לדיני התורה ורובם אין עושין כלל מעשה קידושין כדון, ודאי אין שייך לומר שיהיה ידיעה להרואים מניסתם ויצאתם לשם לקידושין שהיו שם קידושין כדון להחשב עדים ע"י אנן שהדי דהא יש כמה דברים שפוסל הקידושין אף אם עשה מעשה קידושין כמו טבעת שלה או טבעת נחתן לה מכבר למחנה בעלמא ועתה היה רק אמירה בעלמא ובפרט שיש לחוש שלא עשה כלל מעשה קידושין מהאיש להאשה כמו שעושין הרבה מהן שרק מחליפין הטבעות והיא ג"כ אומרת וכן הרבה דברי הכל שלמדו מדרכי הגוים וגם יודע

שכל אחד מהם מבדה אופנים חדשים ולכ האמת עושה מעשה קידושין בנתינה וא להאשה כדון התורה אינו כלום משום דא ובדוקא כתב החת"ס שהידיעה היא מחו רבנים מסדרי הקידושין ומברכים בו ונישואין משום שלפני אלו שאין יודעי שמא אין יודעין לא נחשבו טוב עדיב ידיעה ברורה שיתחשבו כעדים.

והנה עדין יש לדון מצד הקול מהמכירים אותה סוברים שהיא נשואה הא לא מבטלינן קלא לה"א שהביא הו סעי' ד' שהוא שיטת הרי"ף והרמב"ם בב"י. אבל גם בזה פשוט שאינו כלול הקול היה רק שנתקדשה אצל רעפארמער מטעם לא היה להו ואמרי עיינו רנ ומצאו שלא היו הקידושין כדון, וכמו דבר שיש להסתפק אם יש בו שוה קול מטעם זה אף למ"ד לא מבטלינן אכ"י בגיטין דף פ"ט ואיפסיק כן בש"ז ועיי"ש בב"ש סי' ק"א ולכן אף לה"י ובפרט שהח"מ והב"ש משמע שסברי מטעם שהביאו מד"מ דמיחש לקול ה דרבנן שהולכין אחר המיקל ועיין בר שמפורש כן.

וכיון שהקידושין לא היו כלום בטעותם שהן קידושין אינו כלום מו כאיש ואשתו דע"ד קידושין הראשון כמפורש בכתובות דף ע"ג ואיפסיק ב ל"א עיי"ש ועיין בש"ע סימן קמ"ט ואף שהכא ליכא למיטעי בדון אבל בזה"ו שגם דינים הפשוטים נמי ידו דרובא מבני אמעריקא אין יודעין מ פשוט שאף אם אחד יודע שלא היו קי דכיון שהרבה אין יודעין ליכא טוב א לשם קידושין, ולכן ניהא מה שאמר אם אדם יודע והא אפטר לשאלו אם מטעם דאף ביהתברר שהוא ידע של מ"מ כיון שלא יודע שידע מאחר שו יודעין ליכא טוב אנן שהדי שבעיל אחרי דאפטר לן לחשוב שגם הוא לא קשה לאידך גיכא דלישייליה ואנ יהיו קידושין לכר"ע דאף שאנן חשב בניא שיודעין הרי נתברר שטעינו שחשבו העדים שהוא שיה פרוטה שאינם קידושין דהוא משום דכיון דו

ספר

חלקת יעקב

שאלות ותשובות

חלק יורה דעה

מכ"ק אבינו מו"ר הגאון הגדול

חסיד ועניו פאר הדור

מוהר"ר מרדכי יעקב ברייש זצלה"ה

אב"ד ציריך יצ"ו

ולפנים אב"ד דיסבורג, אשכנז

ומו"צ בק"ק אלעסק, פולני

הוצאה חדשה ומתוקנת

ע"י בני המחבר

תל-אביב, שנת תשנ"ב לפ"ק

סימן לד

74 בדבר חלב שאין ישראל רואה החליבה, אם לסמוך על פיקוח השלטון, ועל הפרדת החמאים

אדמהו אכנהו ולא ידעתיו רק מכתלי מכתבו, האבר"ך כמדרשו חו"ב מופלג גדול בתורה, זית רענן מורג חרוץ מר ר' יוסף צבי פערל ב"ץ שליט"א לומד בישיבה "בית מדרש עליון" בספרינג וועלי מחוז נויארק יע"א.

מכתבו מגילה עפה בח"ת, נאמרים שכל זך וישר, כנון השגתי - ויען כי קשה עלי הקריאה (מהנכון לכתוב במכונה קל הקריאה) ופנאי הרצה לריך אני לקרותו, אשיבהו מקודם כמה שנוגע להלכה ולמעשה וז"ל שאלתו:

בדבר החלב מהפירמות הגדולות-באר"צ שקיים שם פקוח מהמתשלה שלא לערב חלב טמא ויענשו וגם יגברו כל העסק בעברם על זה, אם יש להחיר ככה"ג ולסמוך על רב תפורקם שם שדעתו נוטה להחיר, וטעמו וניתוקו כיון מרתתי מאוד לערב, יש סתך גדול להחיר אף בלא שיטת הפר"ת, משום דעיקר, ידיעה ברורה היא כראי מתש כהא דשבועות ל"ד גם לעדות תמון, וגדולה מזו איתא בתוס' יבמות מ"ה ב' בשם י"ח גם לענין ראיית ב"ד לטבילת גר, וזה נדר אכן קהדי שמנינו בהרבה מקומות. ואף לענין קידושין, אפילו שלא ראו רק היחוד הוא כראו הביאה ונעשית א"א גמורה אף לחייבה מיתה להבא עליי אח"כ או לענין שלא יתפסו בה קידושין אחרים. ויותר מזה, לאף אכן קהדי פחות מזה, לחזקה אין אדם עושה זעילתו זעילת זכות, הוא כראי מתש והוא כעדים על הקידושין אף לענין שלא להכריכה גט מהשני בקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לשני (בכתובות ע"ג) ושמאל לא פליג אלא משום דק"ל דעל דעת קידושין האי' בעל ע"ש, ולרב דהוי קידושין דק"ל אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ואין אדם עובד"ז, ואף דלא היו רק עדי יחוד, ואף די' ג' מיעוטים כנגדם, למקתמא יש מיעוט שאין יודע לאין קידושי קטנה כלום, כיון דאיכא מ"ד שקובר דאינו יודע, ומקתמא גם מיעוט דעובד"ז, וגם מיעוט דיחוד לא היו עדיין ביאה, ואפילו הכי ק"ל לרב דהוי קידושין גמורין ואף לקולא, אלתא די' לידיעה דין ראי מתש. וכן לענין נפשות, במתאפיים עד שיראה כדרך המתאפיים (בב"מ ל"א וברש"י שם) שלא הזיקתו תורה לראות כמתחולל בשפופרת, ועכ"ח ידיעה היא כראי גם לגבי נפשות דאל"כ לא היו נהרגין, דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים, אלא ודאי שבעצם הענין הוא כראיה לכל דבר. ולכן גם בחלב עכו"ם, כשיש ידיעה ברורה הוא כראי ולא הוא בכלל האיסקור, וזה הוא גם לכ"ע, לאין טעם לחלק כמה. לכן הרוצה לסמוך ע"ז ודאי ראוי, רק מי שרואה

להחמיר אין צוה משום ויהרא, אבל המיקל הוא עושה כדנא ואין להחשיבו כמזלזל באיסקורין, עכמו"ד הרב המתיר הכ"ל.

א) והנה באמת אין בכל ראיותיו כדי לסתור דין המפורש בשו"ע והפוסקים עד גדולי האחרונים, והנהוג מקדמת דנא בכל תפלות ישראל, וכמו שכבר להלן, אחרי שגדון ראשונה על מקור הדין כפי המבואר בפוסקים ובשו"ע.

ב) מבואר להדי' ברמ"א יו"ד ק"י קט"ו קוס"צ וז"ל ומ"ת אסור לאכול החלב כך, ובש"ך שם, מאחר שלא ראה החליבה, אפילו ידענו שדעת העכו"ם לעשות גבינות. וזה דין ברור בתוספות (ע"ז י"ב א' ד"ה ושליו) דבמקום שהעכו"ם אינו נהנה אינו חשוד להחליף, והטור בס"י קי"ח כללו עם האי דינא דיוצא וכנכס מרתת, דבשניהם לא חיישינן לחילוף וכן נפקא ברמ"א יו"ד ק"י קי"ח ס"ב ובכל הפוסקים - אם כן כש"כ בחולב לגביכה, כשמערב חלב טמא לא רק שאינו נהנה רק מפסיד את החלב הטמא לגמרי, וכלשון התוספות (ע"ז ל"ה א' ד"ה לפי) אטו מי חיישינן דעכו"ם שוטה לערב חלב טמא אף על פי שהוא יודע שאינו עומד, ואפה"כ נפקא להדי' ברמ"א ובש"ך וכן קתימת כל הפוסקים האחרונים דהחלב אסור - ועכ"ח משום דנאסר במנין, וכדמשמע בב"מ (מאכ"א פ"ג הל' ט"ו) וא"כ כיון דבעלי השו"ע, הכ"מ ורמ"א וש"ך ואחריהם האחרונים הסכימו לחלב אסור משום דבר שבמנין, אם כן מה אהני לן דעפ"י חק המתשלה יענש מי שמערב וא"כ מרתת (מלבד מה שבהאי דערכאות ישנה מצוה גדולה בפוסקים, ע"י חו"מ ק"י ק"ח דעת המחבר בזה, ואף לאנו נוהגין לפקוק כרת"א שם ובבס"א שם לזוקמ"י להו בחזקת כשרות) אבל בכל אופן לא עדיף מרתת זה דלא היו רק באומדנא גדולה, מהאי אומדנא דעכו"ם לא יהי' שוטה לערב ולהפסיד החלב הטמא בחינם, דבשניהם אסור החלב מטעם דבר שבמנין, וכהאי דבינה ה' ונפקא ברמ"ם הל' מחרים. ואין דומה לגילוי דמות האידנא במקום שאין נחשים מצוין, משום שמתחילה לא נאסר בכל המקומות, רק במקומות שיש נחשים כמבואר במג"א (ריש ק"י תק"ח בשם הרא"ם) וכן הוא להדי' גם בתוס' ע"ז ל"ה א' ד"ה חלה, ובמג"א קוס"י תר"ט רמז לתוס' ביצה ו' א' ד"ה והאידנא, דדבר שהוא משום חששא ועבר החשש אי"צ תנין אחר, אבל כבר השיג הפ"ח ביו"ד קט"ז ע"ז והאריך דהעיקר משום דבגילוי גם מתחילה לא נגזר רק במקום שיש נחשים. א"כ בחלב לדין דקבלנו עלינו לפקוק כרת"א שהיה רשכבה"ג אפילו במקום שהוא חולק על המחבר, כמבואר בהקדמת פת"ג ליו"ד, מכ"ש שגם הכסף משנה (זה המחבר) גם כן ק"ל לחלב נגזר במנין, וכ"ז שאין ישראל רואהו אסור אף באומדנא הכי גדולה, כגון שאין טמא צעדו או חלב לגבן, או אף במקום מרתת שאינו ג"כ רק כמו אומדנא גדולה,

קיבה, הגזירה במקומה עומדת - ובפרט כיון לעובדא דמילתא לחלב טמא יש בעולם כמעט בכל מקום, ומי יודע אפשר שיבא זמן שיערבו לאיזו קיבה, שאפשר שאיזה תלומד יחדש בחקירתו שחלב מאיזה דבר טמא מעורב בחלב טהור יפה לזה או לזה.

וסיפר לי הה"ג ר' משה קאלאווייטשיק כמד הגאון ר"ח קאלאווייטשיק, ששמע מאיש תלומד וחרדי הגר בשוויץ במקום ההרים הגבוהים, וראה בכל פעם שפחה אחת בימות הקץ שהביאה שני כדים חלב מההרים הגבוהים למטה, ושאלה הלא תהנענוע וטלטול הדרך מגבוה לנמוך ובימות החום הלא החלב מתקלקל, וענתה שהיא נותנת בו בכל פעם מעט חלב חמורה, ואף שמחירו יותר מהטהור, אבל מועיל שלא יתקלקל החלב מהחום וטלטול הדרך, אף שגם בשוויץ יש איסור מהתמשלה לערב חלב טמא, בכל זאת לא מירתתא, אי משום אמתלא ללא יתקלקל החלב, אי משום דמעט כזה מחלב טמא א"ל להבחין בכימיתא שזהו עיקר פיקוחה של המתשלה שיכולה בכל פעם להבחין בכימיתא, ולדעת הראש"ד והראש"י מובא בר"ן ע"ז וב"י סימן קט"ו, לא הלכו בזה אחר נוסט כדי שלא יפרכו ע"ש. כמוכן שאינני רוצה להעמיד יסוד על דברי השפחה הלזו, אבל ת"מ רואין אנו שעל ידי איזו קיבה יש אפשרות לערב חלב טמא אף בזה"ז (בפרט כעת שהטכניקא והפיזיקא בעולם נעזו כל כך קדימה, שיכולין לעשות משחור לכן וגם איפכא, שמעתי שכבר יכולים היום להעמיד חלב טמא לגבינה וחמאה ע"י סיוע הכימיתא) ואם נתיר כהיום חלב קתמא, למחר או למחרתיים כשיהיה באמת חששא לחלב טמא, לא ילייתו לנו ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו וכי וכהאי דביצה ה' ע"כ מהרה יבנה ביהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביוט"ש, דביצה לכל מקור, והכנ"מ כן. וכן כתב הפ"ח ביו"ד קט"ז לענין גזירה לגבינות, דאף במקום שמעמידין דוקא בעשבים, אפשר שיבא זמן או קיבה שלא יעמידו בעשבים, רק בעור נבילה. ועי' שו"ת ז"ל להאדרתו"ר מלוצאוויטש (יו"ד סימן ע"ו) וז"ל לענין חלב, ואע"ג דמדינתנו אין מצוי כלל חלב טמא ת"מ יש לחוש בודאי לדעת ר"ת שקובר העטם משום ניקור, ואף על גב דהשתא אין נחשים מצויים וכתו שמקילין בגילוי, מכל מקום הדבר פשוט שיש לחוש בודאי למה שכתבו הפוסקים משום שיש כאן עוד טעמים (עי' ב"י בשם סמ"ק) ואיכא למגזר אטו היכי דשכיח נחשים, וה"ה דמהאי טעמא איכא למגזר אטו היכי דשכיח חלב טמא וכי ע"ש.

ג) ובפרט כידוע בכלל גזירות חז"ל איכא עוד טעמים כמוסים וכאשר האריך בזה בערוך השלחן בדברים נלהבים בקי קט"ו-קע"ו ב"י באיזה אופן שיהי כשאין ישראל רואה החליבה אקור. ודברי החת"ס סימן ק"ז ידועים, לאדרבה להרדב"ז ח"ד סימן ע"ה (וכן בחוט המשולש לתשכ"ז טור הא' קי"ב ועוד

אפ"ה צעיק ישראל רואהו, אלא דבישראל רואהו מקילין ציונא ונכנס משום מרתת, וכך היתה הגזרה דבעי ראהו, ולא ראו חז"ל לקמוך על ידיעה או אומדנא. והטעם אפשר כיון לחלב הוא מעקרי מזונות של אדם והוא שימוש תדיר, שמיניו להחמירו חז"ל בדבר התדיר, עי' תוספות סוף פרק ב' דכתובות לענין טומאת בית הפרס, חילוק מאקראי לתדיר, וכן ברי"ק לז"ק ק"א לענין נזקין דגבי תכור כיון דתדיר הוא תדליק איבעי לי לעיוני, ועי' תוספות נדה ל"ג ב' ד"ה ורמינהו לאין להשוות גזירות חז"ל זל"ז. ואפשר כיון דכלא הכי בכל חלב יש להשוש שמא צא מזהמה טריפה, רק לאנו מתירין משום דרוב בהמות כשרות הן, א"כ כשיש עוד חשש דתערובות חלב טמא מלטריף להחשש דטריפות, וכתו שכתב הר"ן לחולין ק"ג לענין ב"ים, דפריך הגמרא ודילמא דעוף טמא, אף על גב דעופות טמאין מיעוטא וכקושית הראשונים, ומתוך הר"ן משום דאיכא עוד מיעוטא דטרפות. ומתוך בזה הא דקשה לכאורה הא דבשר הנמלא ביד עכו"ם ורוב טבחי ישראל מותר כבחולין ל"ה, ואם כן הכא נמי רוב החולבין הם חלב טהור ואמאי אקרו חלב ביד עכו"ם (עי' שלט"ג על המדרכי פ"ב דע"ז) ולהג"ל ניחא, כיון דבשעת הגזירה מיעוט המצוי ה"ל לחלוב גם חלב טמא בהצטרף מיעוטא דטרפות אקרו חז"ל משא"כ בהאי דבשר הנמלא ביד עכו"ם ורוב טבחי ישראל, דכבר נשחטה הבהמה ונשחטה הותרה וגם כבר נדקה קריאה, מה שאין כן לענין חלב דמחיים, דבהמה עורכה בחוקת איסור דשאינו זבוח ויש עוד מיעוט התצוי דטריפות הריאה, דמשום הכי דקיינו לריאה כמבואר בר"שונים לחולין י"א (ובאמת גם דבשר הנמלא ביד עכו"ם, לרב מדרכין אקור מטעם דשר שנתעלם תו העין, עי' שו"ע יו"ד סימן ק"ג ב' הדעות, או אף להרמ"א התיקל בשם, אבל בחלב גזרו רבנן משום חשש חלב טמא בהצטרף יחד עם חשש דטריפות, שהוא ג"כ מיעוט התצוי דטרפות הריאה).

ומבילא גם היכי שנתמעט החשש דתערובות חלב טמא, כגון היכי שגם העכו"ם ממאקים בזה, או לשאר קבות של אין טמא בעדרו וכדומה, גם כן הגזירה במקומה עומדת, וכהאי דתוס' קדושין י"א ד"ה עד ור' משה מנרבוכה מפרש משום קמפון לא היו מתחילין לגזור שהרי מומין לא שכיח, אלא מאחר שהתחילו לגזור משום דעולא דשמתא ימזגו האריכו הגזירה עד החופה אף ללא שכיח, וכן בתר כתובות ל"ט ב' ד"ה טעמא דמתוך שהורכבו לתקן בגרושה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה תקנו גם כן באלמנה משום חינא, וכעין זה גם כן בר"ש לגיטין י"ז לענין זמן בניטין לר"י משום דת אחותו עי"ש (נרמז דרכי שלום לתהרש"ס) והכא נמי לענין חלב, התחילו לגזור משום מיעוט המצוי דטמא בהצטרף יחד עם מיעוט דטריפות, ואף אח"כ כשנתמעט חששא דטמא לאחו

פוסקים, תובא בש"ח מערכת חלב) דק"ל לחלב לא נאסר במנין, דכיון דכבר נהגו מקדמת דנא כהרמ"א ושאר הפוסקים לאסור, הוי כנדר ואין לו התרה, וא"כ קולו חומרו, ע"ש ג"כ דברים נלמדים. ובש"ח הג"ל אף שרובה להלץ קצת על הפ"ח, מ"מ קיים דח"ו להמיר וכן נהגו בכל ערי הספרדים, אף שגם שם לא שכיח חלב טמא וכמבואר בתש"צ הג"ל וז"ל לפי מה שאומרים אין חולבין לחמוריות וקוסיות לפי שיט לכהמות האלו היזק גדול להחלצות והם חקים על בהמתן, וגם להם דבר נמאס וגנות וחרפה וגם יש בזה ניחוש רע לעושה זה, על כן אין לחוש רק במקום שיש חלב גמלא שהוא מילתא דשכיח, וכאמור שהוא מהפוסקים שחלב לא נגזר במנין, אכן בתלמוד ודאי ללא פליגי דחלב משאר טמאות לא שכיח, ואפ"כ נהגו לאסור בכל ערי הספרדים אף במקום דלא שכיח גמלים. ומביא שם בש"ח דברי הג"א קימן ע"ה וז"ל ואף בעיר שנתיישבה מחדש, אם כודע רוב אנשים מהיכן באו, הכל כמנהג המקום שבו משם, בשם הפ"ח דיני מנהגות י"ט, ורמ"א חו"מ רס"י של"א.

ה) ועתה נבא לראיותיו של הרב המתיר כמה שכתב ידיעה ברורה הוי כראיה ממש מהא לשבועות ל"ד לענין ממון וגם לענין קידושין לעדי יחוד ובמנאפים לאין לריך לראות כמכחול בשפופרת, ועכ"ח משום דהוי כראי ממש. תמיהה לי מאוד, מי גילה לו ר' זה דההוה כראיה ממש, הא בהדי קאמר שם הגמרא בשבועות דעדות ממון מתקיימת אף בידיעה בלא ראיה, ולמסקנא דגמרא שם דר"י אית לי דר' אחא גס בדיני נפשות מתקיימת אף בידיעה בלא ראיה, רק ראיה בלא ידיעה לא משכחת בנפשות. ולדעת התוס' אף לרבנן משכחת אומלנא אף לממון ואף לנפשות כמו חובל ונחבל דלקמן מ"ו, ואף לרבנן יש ידיעה בלא ראיה רק דמחולקים בסקוג האומלנא, דלר' אחא גמל האוחז בין הגמלים או כהאי דר' שמעון בן שטח אחד שרץ וכו' והרוב מפפר, הוי אומלנא לממון ולנפשות, ולרבנן רק באומלנא דעלתה לו נשיכה על גבו דק"ל מ"ו - ולדעת הרב הג"ל דבכל הגי' דלאנו חתיבין בידיעה משום דההוה כראיה ממש, ובעדי יחוד דהוי קידושין משום דההוה כראיה ממש, אם כן מדוע אין לנו הורגין במנאפים על זה, רק עד שיראה כדרך המנאפים שיטכנו זע"ז, הא כבר בעדי יחוד הוי כראי ממש.

ד) וע"י חכ"א ק"ה בלחצת התשובה וז"ל ובענין האומלנות האריך הרא"ם לאנן לא בקיאיתו האילנא בשיעור האומלנא כמו שהיו בקיאין בזה חכמי התלמוד, ולא נוכל להוציא ממון מהמוחזק בלא ראיה ברורה, אלא או באומלנא שנזכר בתלמוד, או באומלנא דמוכח גפי לזיכה למיתלי בה בשום מילתא אחריית. והרב החקיד גדול זמננו הר"ש אבוהב, החזיק בדבריו שהם בדואי חוקים כראי מוצק, ודון מיניהו שהוא לענין תמוכא ואוקי באתרין שהוא איסורא, שאין לנו להקל תחמת אומלנא הנראה לנו וכו' עכ"ל חכ"א. ואפשר דההוה הטעם דלא רזו רז"ל להמיר רק בישראל רואהו, ולא בידיעות ואומלנות, כיון דבאמת הגבולין והגדרים מה לקרות ידיעה ברורה ומה לקרות אומלנא, הם מטושטשין, ועל כל אומלנא דמוכח יכולין לומר דההוה ידיעה ברורה, ועל כל אומלנא יכולין לומר דההוה אומלנא דמוכח, וכיון דחלב מעיקר מזונותיו של אדם ושימוש תדיר ומקור לכל, החמירו משום לא פלוג לכל זמן שאין ישראל בעצמו רואהו, או כשאין טמא בעדרו וישראל משמר בחוץ דההוה ממש רואהו, לאין לריך לראות משמוש היד בדר החלב, וכבע"ז ל"ט ב' יושב בלד עדרו פשיטא וכו' או יולא וכנס ומשום מרתת, דבאופן זה כשישראל בעצמו מתענין להשיגח על החלב לא יבוא לירי תכשול. אבל בידיעות בעלמא, ע"י הוכחות או אומלנות, בקל בא לירי תכשול להמיר ע"י הוכחה המדומה וכדומה, ומשה"כ דייקו במתני' ואין ישראל רואהו, ולא קאמר קתמא חלב של עכו"ם אסור כמו קורט של חלתיית ואח"כ בגמ' מפרש הטעם משום דמתני' בסקיין של איסור, ה"נ יפרש הגמרא הטעם משום חשב חלב טמא, משמע דעיקר הגזירה ה"נ ג"כ דבעינן רואהו דוקא. יהיה מאיזה טעם שיהיה

ו) אבל זה אינו, דההוה כראיה, רק ידיעה בלא ראיה, וכאמור דגם בממון ובנפשות מהני אף ידיעה בלא ראיה. רק סוג וגדר הידיעה למתי מהני, זה גדרו רז"ל לפי הבנתם דעת תוה"ק שדרכי דרכי נועם, וכמלכינו כמעט בכל הש"ס, ילפותות לענין מדות שהתורה נדרשת, מתבבא מזה למילף, ולפי סברתם התורה נדרשת, וכן בזה להגדיר גדר הידיעה. לענין קידושין מתבבא כשהתורה כתבה דמתקדשת בביאה, וכמוכן על ידי עדים, אין כוונת התורה שהעדים יראו שוכבים זע"ז כדרך מנאפים, דההוה פריכות להם ולעדים להקתכל בך, ועכ"ח כוונת תוה"ק דקאי רק עדי יחוד, וידיעה כזו מהני, וכהקברת הראשונים דחזקה אש בבעורת וגם לאומר לה הרי את מקודשת בבעילה זו, כלשון הרמב"ם פרק ג' מאישות ה"ה וזה כוונת ה"ה שם וז"ל ופשוט לכל האומר שעל דעת לקדשה מתייחד עמה והוא בפני עדים, הן הן עדי ביאה. כוונתו לתרץ מדוע בלן עם גרושתו בפונדקי הוי רק ספק קידושין ולריכה גט משני, רק דבעל ממש הוי

ה) ווע"י חכ"א ק"ה בלחצת התשובה וז"ל ובענין האומלנות האריך הרא"ם לאנן לא בקיאיתו האילנא בשיעור האומלנא כמו שהיו בקיאין בזה חכמי התלמוד, ולא נוכל להוציא ממון מהמוחזק בלא ראיה ברורה, אלא או באומלנא שנזכר בתלמוד, או באומלנא דמוכח גפי לזיכה למיתלי בה בשום מילתא אחריית. והרב החקיד גדול זמננו הר"ש אבוהב, החזיק בדבריו שהם בדואי חוקים כראי מוצק, ודון מיניהו שהוא לענין תמוכא ואוקי באתרין שהוא איסורא, שאין לנו להקל תחמת אומלנא הנראה לנו וכו' עכ"ל חכ"א. ואפשר דההוה הטעם דלא רזו רז"ל להמיר רק בישראל רואהו, ולא בידיעות ואומלנות, כיון דבאמת הגבולין והגדרים מה לקרות ידיעה ברורה ומה לקרות אומלנא, הם מטושטשין, ועל כל אומלנא דמוכח יכולין לומר דההוה ידיעה ברורה, ועל כל אומלנא יכולין לומר דההוה אומלנא דמוכח, וכיון דחלב מעיקר מזונותיו של אדם ושימוש תדיר ומקור לכל, החמירו משום לא פלוג לכל זמן שאין ישראל בעצמו רואהו, או כשאין טמא בעדרו וישראל משמר בחוץ דההוה ממש רואהו, לאין לריך לראות משמוש היד בדר החלב, וכבע"ז ל"ט ב' יושב בלד עדרו פשיטא וכו' או יולא וכנס ומשום מרתת, דבאופן זה כשישראל בעצמו מתענין להשיגח על החלב לא יבוא לירי תכשול. אבל בידיעות בעלמא, ע"י הוכחות או אומלנות, בקל בא לירי תכשול להמיר ע"י הוכחה המדומה וכדומה, ומשה"כ דייקו במתני' ואין ישראל רואהו, ולא קאמר קתמא חלב של עכו"ם אסור כמו קורט של חלתיית ואח"כ בגמ' מפרש הטעם משום דמתני' בסקיין של איסור, ה"נ יפרש הגמרא הטעם משום חשב חלב טמא, משמע דעיקר הגזירה ה"נ ג"כ דבעינן רואהו דוקא. יהיה מאיזה טעם שיהיה

ולאי לאיעבז, ובתקדש צביאה אף ביחוד הוא קידושין ודאי ואף לענין קידושי שני, עי' פרק י' מגירושין הלכה י"ז י"ח, ומתוך הה"ת משום דכאן אומר שעל דעת לקדשה מתייחד עמה. וכעין זה בתוס' יבמות קי"ט א' ד"ה רבי רחא אינו חשוב תלי במעשה אלא ממילא הוא בא שאדם נזקק לאשתו. ולענין זנות שיהרג על זה, הבינו ר"ל דעת תוה"ק שיראו כדרך המכאפים, ולא קני עדי יחוד לחודה ול"ד לקידושין שעל דעת לקדשה מתייחד עמה והיא מתרנית, אבל בזנות מן ייתר שהיא היתה מתרנית לביאה. וגם לענין הריגה, הבנת ר"ל בדעת תוה"ק שצריך לראות כדרך המכאפים, וזה קני, ואין צריך לראות כמכחול בשפופרת, ללעת הרשב"א (בתשובה מובאה בבי"ש סימן ת"צ ס"ק י"ב), משמע דזה דבר שאי"א, ולדעת רש"י, ב"מ ז"א ורמב"ם פ"א תא"ס"ב ה"י י"ט אין העדים נזקקין לראות כמכחול, גם כן משום דרכי דרכי נועם, ולא הזקיקה תוה"ק לראות דבר כזה, ואף רק כדרך המכאפים, בידיעה זו נהגין. ומאחתי בתשובת תימוני לה"י אישות לר"ת מרובענבר ק"י א' באמצע התשובה ו"ל דזוקא צביאה אמרינן הן הן עדי יחוד ועדי ביאה, משום דאיכא למימר אש כנעורת ואין מהבהבת, ועוד שלבו גם זה, ועוד כיון דאי אפשר לראות כמכחול בשפופרת דגכאי הוא ולא מקרו הכתוב אלא לחכמים, וכה"ג בחכות דקטלי תשיראו כדרך המכאפים, אף על גב דלא ראו כמכחול בשפופרת, אף על גב דאיכא למתלי דילמא דרך אברים בא עלי תלינן במילתא דהוי קרוב לודאי וקטלינן, ולהכי גבי קידושין נמי בעדי יחוד תלינן לחומרא דקרוב לודאי כיון דלבו גם זה דיצרו תקפו וכו' - הרי מתש כדברינו, ולא משום דעדי יחוד ועדי מכאפים הם בעדי רחיה רק קרוב לודאי ובידיעה כזו מהני. ומה שמפלפל הרב המתיר בענין דקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לאחר, לרוב הוא קידושי ודאי אע"ב דאיכא ג' מיעוטים כנגדם, אלא מה, משום דיש לידיעה דין רחיה מתש. אין להבין דבריו, לאכתי קשה כיון דיש ג' מיעוטים כנגדם, ממילא גם אין ידיעה לזהו כראיה. אבל באמת לא קשה כלל וכסברת התוס' יבמות קי"ט הכ"ל, דממילא הוא בא שאדם נזקק לאשתו, וזה יותר מרוב, וכסברת הרמב"ם הכ"ל דבגירסא אשתו ולן בפונדקי הוי רק ספק קידושין, ובאומר שעל דעת לקדשה מתייחד הוי ודאי קידושין, ללאשתו אדם נזקק ממילא. וגם הא לאדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ובעל לשם קידושין, או הא לאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אלו הן חזקות שהכריעו ר"ל מכח סברתם, וזה עדיף משארי חזקות, וכל הש"ס מלא מזה, אין אשה מעיזה לומר גרסתני בפני בעלה ומתימנא נגד החזקה לא"א, תלוה ופרוטה דעתה אפרוטה ומקודשת ודאי אף לענין קידושי שני, מסאנא דרב מכרעאי לא בעינא ולא הוי קידושין, חזקה אין אדם טורח בקעודה ומפקידה ולא חיישינן שמא מתרצה וכדומה. ועי' עין הרואים בשם שו"ת

מהרי"ף סימן ע"ב לחזקה שהכריעו חכמים מכח סברא עדיפה מחזקת ממון. וצ"ח אפרים אע"ז ק"י ז' קרוב לסקוף התשובה, לחזקה מכח סברא עדיפה אף נגד הרוב, ועי' חת"ס אע"ז ק"י ק' דנגע קנת בזה ע"ש. יהיה אף שיהיה, מזה לא נשמע לידיעה הוי כראיה, לארצה דמכח קושיא זו, לא הוי כלל ידיעה, דמיא לא הוי כראיה וכאמור.

- ז' ועי' ב"ש אע"ז סימן ת"צ ס"ק י"ב בשם המרדכי דאף דלא ראו העדים הכתיבה מתש ליד האשה רק דבר התוכיח, דמהני כמו עדי יחוד דהוי כמו ביאה, וכמו בדי"ת מתקיימת העדות בידיעה בלא רחיה גם בקידושין מתקיימת בידיעה בלא ראי', והרשב"א חולק. ובפתחי תשובה שם מביא חבל גדולי אחרונים שהשוו דעת הרשב"א למרדכי, דגם הוא קובר דמהני אומדנא והוכחה, רק הרשב"א בשאלתו קובר דזה לא הוי הוכחה גמורה. והמעייין יראה, דלכ"ע קוראים לזה רק ידיעה בלא רחיה דמהני, רק סוג הידיעה קשה להגדיר, ומזה השקליא וטריא בין הא דמרדכי להרשב"א. ועי' תומים סוף סימן ז' שכתב על הבי"ש, שאף אם נדמה קידושין לר"כ גם כן מהני ידיעה בלא רחיה וכדברי התוס' שבעות ל"ד בעלתה נשיכה על ראשו דבאומדנא זו אף רבנן תודי. ובאמת נראה כן לפע"ד גם מהא דסנהדרין פ' א' שנים שהיו עומדין ויאל חז מציניהם והרג שניהם פטורים ואמר ר' יוסף אפילו אבא חלפתא ביניהם, וברש"י שם שהכל יודעין שהוא חסיד ולא זרקו וכו', ורמב"ם בפ"ד דרומח ה"ו מביא רק הירש"א ולא קיים הא דר"י אפילו אבא חלפתא ביניהם, דמשמע להדי' דנכה"ג אפי' בד"כ חייב. וזה ג"כ אפשר מקורו להא דפסק הרמ"ה שמיא הטור שו"ע גבי חובל שעלתה נשיכה על אצילי ידיו, שכי שאפילו יש אחר אי ברור שאותו האחר לא חבלו נמי נוטל בלא שבעה בסוף סימן ז', ויש לו מקור נאמן תגמרא זו לאפילו בד"כ לת"ק דר"י חייב וכפסק הרמב"ם. ויש לדחות דר' יוסף לא פליג כלל על ת"ק רק פרושי קמפרש מדתני אחר ר' יוסף ולא ר' יוסף אומר עי' תוס' יבמות פ"ג א' ד"ה בריה ע"ש. אמת שעייתני בתשו' הרשב"א בסיון תש"פ וסיון אלף קצ"ג הלשון שם דבקידושין עדות רחיה וידיעה צביא מתש.

- ח' המורם מכל האמור, דמשבעות ל"ד למסקנת הגמרא מוכח דאף בד"מ ובד"כ מהני ידיעה בלא ראי', רק בסוג ומדרגת האומדנא להגדיר שזה תקרי ידיעה, יש פלוגתא, דלר' אחא גמל האומר בין הגמלים וכמאל גמל הרוב בצדו או הא דר"ש בן שטח ברוך אחר חצרו וסבין צידו וכמאל מפרפר תקרי ידיעה, ולרבנן פליגי עלי' לא מחייב רק באומדנא כזו שעלתה נשיכה על גבו, וזה אפילו בד"כ כמבואר בתוס' שם לרבנן, וגם הא דסנהדרין בשנים שיאל חז מציניהם והרג ואבא חלפתא ביניהם וכפסק הרמב"ם דפסק כת"ק דר' יוסף. ולענין קידושין נמי מהני ידיעה בלא

הכימיה אם יש שם מערכות עמא, כיון דאין אנו קומתין ע"ז, משמעות שהם אינם יכולין לקבוע זאת ע"י בחינתם בזולאי, א"כ ממילא לא שייך גם מרתת כיון דאף כשיערב לא ידעו להבחין, ואף ד"ל, אף דלפן דין שלנו אין אנו קומתין על בחינת הכימיה, העכו"ם מ"ת מרתת - אכן עכ"פ שוב לא הוא ידיעה ברורה, דאפשר העכו"ם גם כן קובר כדון שלנו. וזפרט כפי ששמענו אין ביד הבחינה הכימית לברר אם אין שם איזה מעט מן המעט אף פחות מן ס', ושאר ענינים אנו מתירין מטעם ביטול בסי, אבל לענין חלב עכו"ם, דעת הראש"ד והרשב"א (תובא בבי" קט"ו) ללא הלכו בזה אחר נ"ט, כבר מבואר בנב"י ס"ו כיון דיש פוסקים כראש"ד והרשב"א דאקור עפ"י דינא, א"כ יש לחוש במקום שנהגו איסור, שאחזו כן להלכה וקיבלו עליהם ועל זרעם לפסוק כן (הוא תיירי לענין חמאה), אם כן כל שכן לענין חלב דנהגו כן בכל מקום חדור דורות לאקור חלב עכו"ם, אם קבלו לפסוק כהראש"ד והרשב"א לזה לא מהני נסיון המדע לברר אף על פחות מסי, א"כ ממילא נפל כל היתר מרתת לבירא, כיון דלדידהו אף פחות מסי אקור, וזה אין יכולים לברר. וזפרט כשאנו נחיר סתם חלב, יש מקומות שונים וזמנים שונים, ומי יודע אם גם שם יהי מרתת.

ע"כ פשיטא דפשיטא, דח"ו לן להתיר ולזלזל בדרבנן להתגאל באיסור. וכן אנו נוהגין פה במדינת שווייץ, שהקהלות מפזרים ממון רב עבור כשרות החלב, וכן במדינת אנגליא ואנטוורפן, ומקמתא גם החרדים בצרה"ב יודעים להזהר בזה.

גם בירחון הפוסק (חשון-קסלו-עצת תשי"ג) הרהיב בנפשו רב אחד להתיר חלב עכו"ם ומלא מליאה לתש"צ הנ"ל להגזרה היתה רק במקום גמלים (ואגב צפ"ת נרתו להתש"צ), ואי משום דבר שבמנין, סתם על התג"א דסי תר"ץ, ולא הביא כלל למג"א דסי תס"ח. והנה לפי מה שכתבתי וצאיתי כל הענין, כל הדברים הנאמרים בהפוסק להתיר, פורחים באויר ואין להם כלל על מה לקמוד.

סימן לה
המשך

(י) לאחר כתבי העירי בני החו"ב מר שאול יחי' לעיין בחזון איש יו"ד סימן ת"א לענין אבקת חלב שלדעתו יוכל להיעשות גם מחלב עמא ואקור, ואחר כך כתב ח"ל אמנם בשיש פקוח המתשלה על החלב שלא יערבו חלב עמא והם לפנים לעוכש על הזיוף, יש מקום לומר דהוי כשפחות החולצות דמירתות, וכיושב בלד העדר וכשהוא עומד הוא רואה, והפרי"ח כתב להתיר באם חלב עמא צוקר וכו' או אין עמא בעדרו וכו', והש"ד בשם רש"י דאקור אף באין עמא בעדרו,

רואה, רק גדר הידיעה יש שקלא ועריא בהפוסקים, וכמוכן שאנו אין לנו רק מה שמבואר בגדולי הפוסקים שגדר ידיעה כזה מהני.

וא"כ נחזור לדיון לחלב עכו"ם, להגזירה היתה שרריך להיות רק רואהו, ואפילו אין עמא בעדרו ואפילו חולב לבגן, ליש אומדנא וידיעה לאין שם חלב עמא, ואפילו הכי מבואר בשו"ע ופוסקים וכן נהגינן מקדמת דלא לאקור, אם כן פשיטא דאף בהאומדנא מרתת מפני המתשלה אקור. דודאי לא עדיף אומדנא זו, מהאי דר"ש בן שטח או מהאי לאוחר בין הגמלים, דלדין דפקיחן כרבנן ולא כר"א, לא הוי זו ידיעה לחייב לא בד"מ ולא בד"כ, אם כן כל שכן ללא מקרי אומדנא זו כראיה, דאם לא כן ודאי לרריך לחייב. א"כ מי יהיו לשקול בדעתו ולומר לאומדנא זו מרתת הוי כידעה ברורה, ומכש"כ כראיה תמש, ולעקור ע"י גזירה דרבנן, או אפשר גם דררא לאורייתא מטעם כד כסברת החת"ס. דלדרכה יש סברא לומר דהפירמות הגדולות הם לא מרתתי כל כך מדיני המתשלה, דבנקל יש להם התקשרויות להשתחרר.

(ט) וחוץ מזה רריך לקבוע מה זה פקוח המתשלה, האם היא שולחת שומרים כפעם בפעם למקומות החליבה, הרי ודאי כמו כאלו במדינת שווייץ מקמתא כן גם במדינות אחרות, שיש אנשים תומחים שמנקים כפעם בפעם בחכמת הכימיה אם יש בחלב איזו תעובבת חלב עמא או מים (שגם מערכות מים אקור מהמתשלה). ואם כן הגע צעמך, הכי עלה על הדעת להתיר חלב עכו"ם במקומות שאין שם פקוח ואיסור מהמתשלה לערב חלב עמא בעבור באופן שלא שייך מרתת, רק להתיר ע"י בחינת הכימיה אם יש שם חלב עמא, היתר כזה לא שמענו מעולם. כמה טרחו ויגעו רבותינו האחרונים בתשובותיהם בנמה דברים שיש חשש מערכות אם קומתין על נאמנות הכימיה, וע"י תשו' מהר"ש (א' סי' כ"ז) שקיבץ בגאונותו כמה סברות להקל בענין שמון שינא עליו קול שיש בו חשש מערכות, ומקיים אף דתפורש בשו"ע דעכשיו אין קומתין על הפילא כיון דעכ"פ נפל בו איסור בזולאי, אבל הכא דיש ספק שמא לא נתערב איסור כלל ועוד דרדים ע"ש. אם כן בחלב עכו"ם לאקרו חז"ל מטעם מערכות, כ"ז שלא נתברר היתר מקרי איסור דרבנן ודאי, ואם אחד ישמה חלב עכו"ם, אף כשיבא אליהו אחר כך ויאמר דלא היתה בזה מערכות הוא עבר על איסור דרבנן ודאי, וכמבואר בחולין ו' א' להגמרא תקשה על ר' אקי מקתייעא תילתא לאכיל דמאי. השתא בהמתן של דריקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן וכו' אף דאפשר דממאי זה ה' מעושר, הרי דמה שאקרו ר"ל אף רק מחמת ספק מקרי ודאי, והדברים עתיקין, ולענין ודאי אין קומתין על בחינת הכימיה. אם כן אף במקום שיש פקוח המתשלה, זאת אומרת, שהמתשלה מתפקחת כפעם בפעם לנסות בחכמת

Eli'akh, Dov ben David Tsevi.

26

פנינים משלחן הגר"א

על התורה

נביאים וכתובים, ואגדות הש"ס

אסופת ביאורים ופנינים נפלאים
חדשים גם ישנים מתוך כתבי-יד וספרים

מתורת

רבנו הגדול החסיד האמתי אור העולם
הגאון רבנו אליהו מוילנא זצוקלה"ה

מאת

דב בהגה"צ דוד צבי אליאך

ירושלים - תשנ"ז

שנת המאתיים לפטירת רבינו

פרשת תזריע

76 יב.ג. וכיום השמיני ימול בשר ערלתו.

"תניא, רשב"ג אומר כל מצוה שקיבלו ישראל עליהם בשמחה, כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך וכו', עדיין עושין אותה בשמחה, וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה, כגון עריות וכו', עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא" (שבת קל, א).

פירוש תיבת "עדיין", יען כי כעת בטל הטעם, כגון מילה, דאיתא "מפני מה ניתנה מילה בשמיני, כדי שלא יהיו אביו ואמו עצבים והכל שמחין" (נדה לא, ב). ואף שכעת אינה נטהרת לח' ימים, והנה אביו ואמו עצבים, עם כל זה הם שמחים במצוה אף היום. וכן גבי עריות דמשפחותיו, דאנשי כנסת הגדולה ביטלו ליצרא דקריבות, כמבואר במסכת יומא (ס"ט), עכ"ז עושין בקטטה עדיין.

⌋ (ענף יוסף על עין יעקב)

76 נוסח אחר:

שאלו תלמידיו לרבנו, מצוה שיש לה טעם ובהמשך הזמן נתבטל הטעם של מצוה זו מאיזה סיבה, אם חיוב המצוה במקומה עומדת, או כיון שנתבטל טעמה גם המצוה בטלה. והשיב "אם כן לא תהא מילה בשמיני".

ופירש בעל ה"חיי אדם" את דברי הגר"א בפניו: דאמרו חז"ל מפני מה אמרה תורה מילה בשמיני, כדי שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, שהיא טמאה לידה כל שבעה ימים. ולפי זה עכשיו שבטלו דם טוהר, ואין אשה טהורה לבעלה עד שתספור שבעה נקיים, אם-כן גם בשמיני אביו ואמו עצבים, ומכל מקום מלים ביום השמיני, ואין ממתנינים עד שתטהר אמו

(28)

לבעלה. נמצא אף שהטעם בטל אבל המצוה אינה בטלה
עולמית. ונענה לו הגר"א בראשו כי לזה כיוון³.
(עליות אליהו) L

יג.ג. ושער בנגע הפך לבן וגו'.

פירש רש"י "מתחילה שחור והפך ללבן בתוך הנגע ומעוט
שער שנים". ויש לדקדק, מדוע מפרש רש"י ז"ל תחילה תיבות
"הפך לבן" ורק אחר-כך מפרש תיבת "ושער", על אחרון ראשון
ועל ראשון אחרון.

ונראה דהכי פירושא, דהפך לבן בתוך הנגע, היינו שהנגע
היה מקודם ואחר כך הפך לבן. וקשה מנין, דילמא השער היה
לבן קודם הנגע. אלא דתיבת "הפך" קאי על הנגע, רוצה לומר,
שהנגע הפך השער ללבן.

אבל קשה, דילמא קאי "הפך" על השער, שהשער הפך את
עצמו ללבן, ולעולם קודם הנגע הפך ללבן. לכך כתב רש"י ז"ל
"ומעוט שער שנים", ואם-כן היה צריך לכתוב 'ושער בנגע הפכו
ללבן', על-כרחך צריך לומר דקאי על הנגע, ואם-כן ראוי לומר
דהנגע היה בתחילה.

(ליקוטים מחתן רבנו בסוף שנות אליהו. ועי' בס' הכתב והקבלה כאן
שכתב: "ולא אאמין כי מפי רבנו הגדול יצאו דברים אלו")⁴

76

³ כיוצא בזה הובא מהגר"א להלכה למעשה, דכל מה שאסרו חז"ל או תקנו תקנה, אף
שבמל המעם הנלוו תקנתם ואיסורם עומדים, משום כמה וכמה מעמים כמוסים שהיו
להם. כגון: לענין איסור גילוי, אף שאין נחשים מצויים בינינו, ראה מעשה רב אות צ"ה,
ותוס' מעשה רב אות צ"ז; כן לענין תקנת עזרא לאכול שום בליל שבת, ראה גם לשאינו
נשוי, ראה מעשה רב אות קכ"ד, וליקוטי דינים וביאורים מהגרנ"ה הלוי. וראה להלן
דברים יז, יז, לענין שלמה המלך שנכשל ב'לא ירבה לו נשים', ורבי ישמעאל שבמעט
נכשל ב'לא יקרא לאור הנר'. L

⁴ ומענתו: "דמה יענה על 'ושערה לא הפך לבן' דבמקרא שאח"ז, דעל-כרחך לשון 'הפך'
על השיער, דאי על הבהרת היה לו לומר 'הפכה' לשון נקבה. וכן בפסוק כה 'והנה נהפך
שער לבן', דוראי קאי על השיער וכו'".

יד.ב. זאת תהיה תורה

"כל המספר לשון ה
עדות שקר, ראוי להש
אותו, וכתוב בתריה ל'
(פסחים קיח, א). מכאן בי
לית דעניא מכלבא ו
דלכאורה אינו מובן למ
אלא כי באמת כל ו
אנו רואים כי לא כל ה
יש לאוין שהעולם נזה
תאכלו", שאם רואה אד
ירצה להתחתן עמו ויבו
הרבה, וקל הוא בעיני
כגון לדבר לשון הרע.
עשיר", כי הכל יראים נ
שאיין מי שירא ממנו.

אמנם חז"ל אמרו י
לכלבים", והטעם בזה,
זהו שאמר רב פפא דר
לית לאו עני מלשון הר
ד"ואת החזיר לא תאכל

(רפואת הנפש, לרבי בני
ברדיטשוב תרס"ד, בהסכמ
הגר"א מווילנא זצ"ל)

= דבר אחר:

איתא בגמרא "אל
טובתו בא לידי רעתו"